

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 300 fr. per jaar

Postcheckrekening N° 3185.22

Beheer en Redactie : Mr René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen.

DE VREDE VAN MUNSTER EN HET MODERNE SOUVEREINITEITSPROBLEEM (1648-1948)

Op 30 Januari 1948 werd het derde eeuwfeest gevierd van de roemruchte Westfaalse vrede, die de Nederlandse republiek haar soevereine onafhankelijkheid bezorgde en een catastrofale periode in de Europese geschiedenis besloot. Dit betekent dus, dat wij reeds twee eeuwfeesten van dit verdrag achter de rug hebben, nl. op 30 Januari 1748 en op 30 Januari 1848. Wij willen met een enkel woord het karakter van deze beide herdenkingen vermelden, teneinde de betekenis van de huidige duidelijker en markanter in het licht te kunnen stellen.

Het is typerend voor de geest en de sfeer van de achttiende eeuw, wanneer men als herdenking van het Westfaals verdrag in 1748 een lijvig boekdeel vindt, dat geheel in de zwierige rederijkersstijl de aantrekkelijke en charmante titel draagt : « Dichtconstig Gedenckteken voor de Nederlandsche vrijheid op haar eerste eeuwgetijde; opgerecht door verscheiden Dichteressen en Dichteren » (uitgave Pieter Meyer, Amsterdam, 1748). In alle denkbare hoogdravende bewoordingen en toonaarden wordt hier de herwinning der Noord-Nederlandse vrijheid bezongen. Voor de man uit 1748 was de honderdjarige herdenking ook inderdaad niets anders dan de herdenking van de herwonnen vrijheid. Met pruik en strikjesbroek, de fijne wandelstok luchtig zwierend en de bontgestikte steek met een fraai gebaar van zijn besneeuwde pruik afnemend, kon hij moeilijk anders dan in de volgende bewoordingen herdenken :

*« O blijdschap ! zet mijn lier en lage poezij
nu vreugdeklanken en gepaste toonen bij,
met met den zangrei van ons Nederland,
mijn snaaren
tot lof der vrijheid op haar eeuwgetij te paaren ».*

Of wat denkt gij van de volgende ontboezeming?

*« O Osnabrug ! O Munster ! Uwen roem
Is dus alom verbreid in den Westfaelschen Vrede,
En zal ook altijd praelen als de bloem
van een verdrag geschikt naar billijkheid en rede ».*

Dat was de achttiende eeuw. De grondvesten van het Europese statensysteem hadden in 1648 een juridische formule gevonden, waarop de elegante Europese rococo een in die tijd zorgeloos en poëtisch bestaan kon opbouwen. De vrede van Westfalen was voor de republiek der zeven provincies in hoofdzaak de vrede van Munster van 30 Januari 1648. De vrede van Osnabrück van 24 October 1648 en die van Munster op dezelfde datum, welke een veel dieper en fundamenteeler Europese problematiek besloten, gingen in die tijd volkomen schuil achter de reeds op 30 Januari 1648 gesloten separate vrede tussen Spanje en de Nederlanden. Er zijn eigenlijk drie vredes van Westfalen. De separate vrede tussen Spanje en de Republiek van 30 Januari, de vrede van 24 October te Osnabrück tussen de keizer en de katholieke Rijksstanden enerzijds en Zweden en de Protestantse Rijksstanden anderzijds, en de vrede van dezelfde datum te Munster tussen de keizer en de katholieke Rijksstanden enerzijds en Frankrijk en de protestantse Rijksstanden anderzijds.

De herdenking van 1748 had praktisch uitsluitend oog voor de eerste. De jonge, in de « gouden eeuw » duizelingwekkend opgebloeide republiek kon het verleden nog slechts in het simpele zwart-wit van de tachtigjarige oorlog en de herwonnen vrijheid zien. Wanneer in dat jaar aandacht aan het Europese probleem besteed wordt, draait zij uitsluitend rondom de vrijheid van godsdienst, die nu ook in het Duitse Rijk hersteld was. Van de innerlijke Europese, centrifugale problematiek, waarvan wij nu na drie eeuwen de ommekeer beleven, leeft in het schone « dichtconstig gedenckteeken » geen spoor. Lang leve de vrijheid en daarmee uit.

In de negentiende eeuw, in 1848, zijn de poëzij en de zwier, de pruiken en de dichtersradicaal van het toneel verdwenen. Zakelijker accoorden worden in het ernstige jaar 1848 ter herdenking van de Westfaalse vrede aangeslagen. De heer Is. An. Nijhoff hield een degelijke, hoewel hooggestemde redevoering, welke in practischer bewoordingen evenwel hetzelfde spoor volgde als zijn voorganger van honderd jaar terug; echter met één typerend, veelzeggend accentverschil. Ook hier is de vrijheid troef; de vrijheid van de pas sedert 1795 modern geünifiëerde Nederlandse eenheidsstaat. Maar... het is voornamelijk de vrijheid van handel, die hier domineert. Met veel nadruk wordt hier gewezen op het inderdaad zeer merkwaardige *commerciële* karakter van de vrede van 30 Januari 1648. De Republiek der Zeven Provinciën dacht niet in de eerste plaats politiek, doch economisch. Wanneer zij politiek gedacht had, was deze vrede, die het verlies van de Zuidelijke Nederlanden bezegelde en de chaos in het Heilige Roomse Rijk door de vrijheid der Rijksvorsten bestendigde, nooit gesloten geworden. Het veelkoppige en ook bonte gezelschap, dat naar Westfalen toog, om daar de Republiek te vertegenwoordigen, was onder aanvoering van de heer van Heemstede, Adriaan Pauw, een delegatie van sterk economisch denkende regenten. De politieke, groot-Nederlands en Europees bewuste traditie der Oranjes werd hiermede een zware slag toegebracht. Zoals het overzees gebied der Nederlandse Republiek geen staatskolonisatie is, maar een «expansion of society», zo ook is de vrede van Munster eerder een handelsverdrag tussen de Hollandse kooplieden, die vrijelijk de zeeën wilden bevaren en Antwerpen wilden verstikken enerzijds, en de Spaanse koning, die hun de vrije hand moest laten, anderzijds.

Het is geen wonder, dat de negentiende eeuw, in haar geweldige drang naar handelsvrijheid, in haar herdenking van de Westfaalse vrede het accent naar deze vrijheid verlegde. Doch ook deze herdenking bleef volledig binnen de perken van de «vrijheids»-herdenking, de vrede van 30 Januari, de vrede van de Nederlandse Republiek alleen.

Een besef van de grotere draagwijdte en betekenis voor Europa ontbrak ook in dat jaar.

Maar hoe staan België en Nederland in 1948 tegenover deze herdenking? Ongetwijfeld zullen zij in dankbare bewoordingen het einde van de 80-jarige oorlog en Nederland in het bijzonder de herwinning der vrijheid bezingen, maar het is vrijwel onvermijdelijk, dat wij bij deze derde herdenking, onder invloed van het geweldig gebeuren om ons heen, aan de 30e Januari iets minder belangstelling zullen gaan wijden en het probleem van 24 October 1648 zuiverder, scherper en ook meer overheersend zullen beschouwen.

* * *

De herdenking van 1948 is naar mijn mening daarom zulk een zeer bijzondere herdenking, omdat zij wellicht de afsluiting zal zijn van een historische periode, die met 1648 een definitieve en juridisch geformuleerde aanvang heeft genomen. Een herdenking, wil zij volledig zijn en tot de kern van het

herdachte doordringen, heeft een afstand nodig, die het einde, de afsluiting van het herdachte vereist. Deze afstand hebben m.i. noch 1748, noch 1848 gekend. Beide data vielen midden in de periode der Europese staatsrechtsgeschiedenis, die men het tijdperk van het «statensysteem» zou kunnen noemen. Vóór de 17e eeuw was het Europese statensysteem onbekend, nu, in de twintigste eeuw, na de tweede wereldoorlog, wordt de evenwichtsverhouding der staten door een veel groter, omvattender ideologie en noodzakelijkheid doorbroken. Voor de zeventiende eeuw bestond het Heilige Roomse Rijk als de orde-idee, welke de middeleeuwse veelheid ten dele overkoepelde en ten dele trachtte te overkoepelen; op de helft der twintigste eeuw is het streven naar de Verenigde Staten van Europa van diverse pluimage, dat het tijdperk van de soevereine Europese staten wil besluiten.

In 1948 kunnen wij, naar mijn mening, de problematiek van 1648 scherper begrijpen, omdat wij met één been de periode der «sovereine staten» verlaten hebben en deze periode daardoor objectiever kunnen analyseren. Hij, die het tegendeel, het keerpunt van een historisch tijdperk beleeft, zal ook meestal het probleem van zijn aanvang scherper doorzien. Zowel 1748 als 1848 stonden zo midden in de werkelijkheid van een Europees «statensysteem», dat in de kracht van zijn jaren verkeerde, dat zij het probleem van de «staat» achter zijn vanzelfsprekendheid niet vermochten te ontdekken. In het tijdperk, waarin de «sovereiniteit» haar bloei beleefde, ging haar probleem, achter haar aanwezigheid, die niet te ontkennen was, en waarvan het einde nog in geen menselijke geest werd vermoed, volkomen schuil.

Doch in 1948 is de situatie veranderd. «Staat» en «sovereiniteit» zijn uit de status-quo van het onaantastbare begrippen- en normensysteem losgerukt en in de smeltkroes der wording gesmeten, terwijl niemand weet, hoe zij er weer uit te voorschijn zullen komen. Maar eenieder heeft het gevoel, dat de vanzelfsprekende vorm van tientallen en honderden jaren in ernstige mate aan het wankelen is geraakt. Het jaar 1948 zal zich in de herdenking van de Westfaalse vrede bezwaarlijk weer tot de loftuitingen op de vrijheid kunnen beperken, nu het tot zijn verbazing ontdekt, dat datgene, wat in die jaren definitief is gegroeid, ook het nijpendste en angstigste probleem is van de moderne tijd.

Men zegt dikwijls dat Hugo Grotius met zijn «De Jure belli ac pacis» de geestelijke vader is van het moderne volkenrecht. Theoretisch gezien is dit ongetwijfeld juist. Zijn «recht» was voor het eerst «recht-tussen-staten». Ook het volkenrecht heeft niet eeuwig bestaan. Men heeft het wel herleid tot de vele vormen van het «jus gentium» van de oudheid, doch ik geloof, dat men hier in de fout vervallen is, de concrete situatie of beter «historische bepaaldheid» van ieder «jus gentium» op zich zelf achter het «woord» te verwaarlozen. In feite bezat het «volkenrecht» in de bepaalde situatie van de overgang van de zestiende naar de zeventiende eeuw een zeer concrete zelf polemische inhoud tegenover het middeleeuwse rechtssysteem. Het volkenrecht is een recht van «staten», d.w.z. terri-

toriaal, zelfs « lineair » (grenzen) bepaalde gebieden, wier rechtskracht afhankelijk is van het al of niet bewonen van het gebied. De middeleeuwse rechtsorde was niet « territoriaal » van karakter, doch « persoonlijk ». Het gezag was geen kwestie van woonachtigheid, doch van een persoonlijke en ideële betrekking van trouw en hulde. De theorie van Hugo Grotius was daarom in het stervend wereldbeeld der middeleeuwen vernieuwend en revolutionair, omdat hij de territoriale « staatse » geleiding van de wereld als een onloochenbare en onvervangbare veronderstelling van zijn theorie aanvaardde. In het licht van deze gedachtengang verschijnt de vrede van Westfalen als de eerste werkelijke volkenrechtelijke daad. Hier vond een onderhandeling tussen « staten » plaats. Hier was de staatsgedachte van Hugo Grotius tot de niet meer te ontkennen Europese hoofdfactor geworden.

* * *

Het is zeer opvallend en belangwekkend te constateren, dat het begrip van de « soevereiniteit », dat op de helft van de twintigste eeuw haar hegemonie lijkt te moeten prijsgeven, bij de onderhandelingen in Munster en Osnabrück een dominerende rol gespeeld heeft. Vooral in het licht van de moderne betwisting van het soevereiniteitsbegrip — omdat men in dit begrip een hinderpaal voor een Europese en wereldhereniging vindt — is het van zeer groot theoretisch en praktisch belang, vast te stellen, dat het soevereiniteitsbegrip in 1648 eveneens met alle kracht tegen de Europese eenheidsidee van de middeleeuwen gericht is. De soevereiniteit is in 1648 het vlijmscherpe wapen van de Franse diplomatie tegen de middeleeuwse rechtsvorm van het *Sacrum Romanum Imperium* en daarmee de onmiddellijke voorvechter van het Europese statenstelsel.

Het vraagstuk van de soevereiniteit eist eveneens — nu haar vanzelfsprekendheid is teloor gegaan — een nieuwe bezinning. De man, die voor het eerst het beginsel scherp en onomstotelijk formuleerde, was Jean Bodin uit Angers (1630-1696) in zijn grote werk: « Six Livres de la République ». Het soevereiniteitsbegrip werd door hem geformuleerd als de « pouvoir absolu ». De uitdrukking « absolu » staat hier in onmiddellijk verband met haar oorspronkelijke betekenis van *absolvere* = losmaken. Het soevereine gezag was naar boven losgemaakt van de universaliteit van het rijksgezag en van de middeleeuwse leidingsgedachte van paus en keizer, en naar beneden van de veelheid en verscheidenheid der « eigen rechten », privileges, autonomieën en zelfstandigheden. Dit wil zeggen: de vernietiging der feodale gezagsstructuur. De moderne betekenis van « absoluut », d.i. « volstrekt » of « volkomen », is een afgeleide. De volstrektetheit steunt op en is slechts begrijpelijk door de « losmaking » uit de veelheid van de middeleeuwse samenhang van Rijk en « eigen rechten ».

Het soevereiniteitsbegrip van Bodin stond in dienst van het streven der « politiques », die tussen Hugenoten en Katholieken een neutrale tussenvorm trachtten te vinden voor een onoplosbaar geworden waarheid. De strijd om de waarheid had zoveel bloed

gekost (Bartholomaeusnacht), dat zij gestaakt diende te worden en wel op alle gebieden van het leven. Een nieuw ordewoord verscheen, dat Hendrik IV tot zijn praktisch politiek programma maakte: de orde zelf. Geen waarheid meer, doch orde. Hiermede doet de neutraliteit formeel haar intrede in de Europese geschiedenis. Thomas Hobbes zou het later rauw en ondubbelzinnig zeggen: « Non veritas sed auctoritas facit legem ». Een vernietigender breuk met de hartstochtelijke waarheidsliefde der middeleeuwen is nauwelijks denkbaar.

De soevereiniteit betekent enerzijds de saecularisering en de verzakelijking van het gezag, het recht en de orde, en de losmaking van het gezag uit zijn bindingen naar boven en naar beneden. Daarom was het middeleeuws wereldbeeld — waarvan nog de keizer als eeuwenoud symbool bestond — het doel van haar stormloop. Het Heilige Roomse Rijk was uit de overtuiging van een waarheid geboren, doch de zestiende en zeventiende eeuwse staat moesten zich op, de onoplosbaarheid der waarheid, op de neutraliteit en de orde baseren. Haar makers noemden zich de « legisten », de scheppers van het formele wetsbegrip en de normativistische rechtswetenschap in Europa.

Sedert Frans I het keizerschap aan Karel V en daarmee de leiding in het Imperium had moeten opgeven, heeft de Franse staat geen mogelijkheid ongebruikt gelaten de constructie van het middeleeuwse Rijk, met zijn universele pretentie, afbreuk te doen. Richelieu heeft in de soevereiniteit het wapen gezien om de Rijksconstructie te vernielen. Bodin had reeds betoogd, dat het Rijk staatsrechtelijk een « monstrum » was, omdat het geen soeverein bezat. De keizer was niet soeverein omdat hij gebonden was aan de standen. De standen waren niet soeverein, omdat zij gebonden waren aan keizer en Rijk. Hier botsten tweeërlei gezagsopvattingen. Men zou hen kunnen noemen de oude persoonlijke en wederzijdse « trouw »-verhouding enerzijds en de moderne territoriale « orde »-opvatting anderzijds.

* * *

De herdenking van de vrede van Westfalen in 1948 biedt de staatsrechtsgeschiedenis de gelegenheid niet alleen het vraagstuk van de soevereiniteit in haar concrete historische gebondenheid te beschouwen, maar ook haar houding tegenover de middeleeuwse Rijksconstructie te herzien. Vooral in het licht van de huidige nieuwe Europese eenheidsideeën is een bezinning op het middeleeuwse Rijk van grote betekenis. Een misbruik van deze Rijks-gedachte door imperialistische overweldigers mag ons van een ernstig onderzoek op dit gebied zeker niet afhouden. Zowel de soevereiniteits- als de Rijks-gedachte werden in hun concrete bepaaldheid in de algemene staatsleer opgelost. De algemene staatsleer was het product van het generaliserende en abstraherende denken in de rechtswetenschap, zich baserend op de leerstellingen van het legisme. Doch men vergat dat dit legisme zelf historisch zeer concreet gebonden was aan het rationele « staten »-systeem of de « staatse » denkwijze in Frankrijk. Men kan een « voor-staats » verschijnsel

als het middeleeuwse Rijk onmogelijk met de « algemene » en « abstracte » maatstaven van de algemene staatsleer meten. Het Rijk was geen « staat », het had geen « soeverein » en alle bepalingen van de negentiende eeuwse codificatie zoals grondwet, scheiding van machten, territoriale decentralisatie en dergelijke konden er niet op worden toegepast. De middeleeuwse Rijksconstructie is alleen in haar concrete bepaaldheid begrijpelijk. Dit wil zeggen : zij mist ieder systeem. Zij is niet vatbaar voor welke algemene formule ook. Zij is een stuk bonte, variabele, naar tijd en plaats veranderlijke werkelijkheid, zoals het andere « enfant terrible » van de algemene rechtsleer : het gewoonterecht en nu in het brandend actuele heden : het staatsnoodrecht. Het feit, dat gewoonterecht en staatsnoodrecht wederom belangstelling in de wetenschap opwekken is een bewijs voor het feit, dat de zin voor de werkelijkheid, die niet van het systeem doch slechts van haar concrete bepaaldheid uit bepaalbaar en begrijpelijk is, in de kringen der rechtswetenschap veld wint. Slechts in deze sfeer van het recht der werkelijkheid of volgens Rengers Hora Siccama : in zijn historische bepaaldheid, zal een vruchtbaar en werkelijkheidsgetrouw onderzoek van de middeleeuwse Rijksstructuur denkbaar zijn, wellicht ook ten voordele van het benauwde heden, dat afkerig geworden van systemen, hic et nunc, concreet bevredigende oplossingen voor de Europese hereniging zoekt.

* * *

Doch laten wij terugkeren naar de vrede van Westfalen. Reeds in 1636 waren door Paus Urbanus enige pogingen gewaagd om aan de religieuze en politieke verwoestingen, welke door de Dertigjarige Oorlog in het Duitse Rijk werden aangericht, een einde te maken. De hartstochtelijke tegenstellingen verhinderden dit streven. Eerst in 1641 slaagde men erin te Hamburg de voorlopige artikels voor een vredestractaat op te stellen. Munster en Osnabrück werden als de plaatsen van onderhandeling aangewezen. Het merkwaardige doet zich voor, dat in deze voorlopige bepalingen bedongen was, dat de beide steden, voor de duur van de vredesonderhandelingen, van al hun verplichtingen aan keizer en Rijk zouden ontslagen worden, ten einde hun de nodige vrijheid van beweging en opvatting te garanderen. In Mei 1643 kregen Munster, en in Juni 1643 Osnabrück inderdaad uit de handen van de Staatsraad van het Rijk, Krane, de officiële betekening van deze tijdelijke exemptie. Het is typerend voor de middeleeuwse gezagsstructuur van het Rijk, dat zelfs in die jaren een tijdelijke ontbinding der verplichtingen aan het Rijksverband denkbaar was en het bevestigt op merkwaardige wijze het geringe territoriale karakter van de Rijksopvatting.

Het was een bont gezelschap diplomaten, dat in de beide steden voor enkele jaren zou neerstrijken. Een Gentse graveur, genaamd Van Hulle, heeft in een machtige folioband, uitgegeven in 1697 te Rotterdam, een papieren panopticum van deze groten nagelaten. Frankrijk was vertegenwoordigd door de beroemde rivalen Claude de Mesme, graaf van Avaux en Abel Servien, de markgraaf van Sable. Zweden

zond Johan Adler Salvius en de bekende Johan Oxenstierna; Lodewijk van Nassau en Dr. Isaac Vollmar vertegenwoordigden de Oostenrijkse landen en Don Diego de Saavedra, later vervangen door Antonio Brun en Gaspar Bracamonte, kwamen voor Spanje. De voorlaatste bracht het verdrag met de Nederlanden tot stand. De bemiddelaars waren Fabio Chigi en ridder Lodewijk Contarini, de eerste namens de Paus, de tweede namens Venetië. Voor de Nederlanden kwam, zoals gezegd, een vertegenwoordiging onder leiding van Adriaan Pauw.

Te Osnabrück werd overlegd tussen Zweden en de Protestantse Rijksstanden enerzijds en het Rijk en de Katholieke Rijksstanden anderzijds. Op zichzelf was dit optreden en deze gespletenheid der Rijksstanden een juridisch merkwaardig verschijnsel. Wij willen daar straks nog even op terugkomen. Wat Zweden betreft, zij hier nog opgemerkt, dat zijn bedoelingen en overwegingen voor het grootste gedeelte van religieuze aard waren. Wat de zuiver politieke verhoudingen aangaat, heeft Zweden praktisch in het Franse kielzog gevaren.

Te Munster onderhandelen Frankrijk en de Protestantse Rijksstanden enerzijds en het Rijk en de Katholieke Rijksstanden anderzijds. De vrede van Westfalen wordt gedomineerd door de Franse ideologie en staatsopvattingen. Zoals wij zeiden loopt een consequente lijn uit het boek van Jean Bodin over Hendrik IV naar Richelieu en Mazarin tot de volgroeiende absolute grootstaat van Lodewijk XIV. Het is de lijn van het etatisme en het soevereiniteitsbegrip. Voor gans Europa en in het bijzonder voor België en Nederland wordt deze ontwikkeling eerst door de Franse Revolutie afgesloten, daar van deze staten eerst in dat tijdperk kan worden gezegd, dat zij tot echte « staten » zijn uitgegroeid.

Het uiteenvallen van de vertegenwoordiging van het Rijk in de katholieke en protestantse Rijksstanden is volkomen het werk van Frankrijk geweest. Zweden heeft Frankrijk in zijn taai eisen dienaangaande trouw gevolgd. Toen d'Avaux en Servien in 1644 te Munster aankwamen, begonnen zij onmiddellijk met een zeer honend schrijven aan de Rijkslanddag te richten, dat volledig tegen de keizer gericht was. Nooit is de Franse bedoeling met de gehele vrede wellicht scherper uitgedrukt dan in de brief die Mazarin op 4 Juni 1644 aan zijn beide afgezanten te Munster richtte. Hij schreef : « Les pensées du roy sont premièrement : qu'il faut procurer la paix par les moyens possibles ; qu'on doit modérer l'autorité de l'empereur et établir solidement la paix germanique ; qu'on abolisse à jamais le nom de roy des Romains ; qui celui qui parlera doresnavant de créer un roy des Romains pendant la vie de l'empereur, soit déclaré présentement ennemy de la patrie et schisme ; qu'on augmente le collège électoral jusques à neuf dont le grand nombre fut toujours autant a diminution de l'autorité de l'empereur... » (geciteerd bij J. J. Altmeyer, Geschiedenis van de vrede van Munster, Antwerpen, 1852, blz. 21, noot 2).

In dit opzicht was het volkomen consequent, dat de Franse vertegenwoordigers de afzonderlijke vertegenwoordigers van de Rijksvorsten en Rijksstan-

den op de onderhandelingen eisten. De keizer verzette zich daartegen met alle krachten op grond van de eenheid van het Rijk. Het was de laatste poging tot handhaving van het gebouw der middeleeuwse « waarheid », dat echter door de teloorgang der innerlijke eenheid definitief ten dode was opgeschreven. De Franse diplomatie knoopte aan bij het oude begrip van de « libertas » der vorsten, dat in de Schmalkaldische oorlog in een gecompliceerde dooreenmenging van religieuze en politieke motieven tegen keizer Karel V was uitgespeeld. De « libertas » was de onmiddellijk wegbereider van de « superioritas », die in de Franse versie der « souveraineté » het politieke modewoord werd.

De Fransen interesseerden zich minder voor religieuze vraagstukken. Het was op zichzelf een historische ironie, dat de protestantse Rijksvorsten met het Frankrijk der Kardinalen waren verbonden. Het was de onmiddellijke wegbereider van de « superioriteit » definitieve vernietiging van de universele leidingspretentie van het Heilig Roomse Rijk over het Europese vasteland. Frankrijk wilde zich wreken voor de nederlaag van Frans I en het grote Rijksideaal van Karel V voor altijd verwoesten. Het wapen, waarvan het zich bediende, was de « souveraineté » der Duitse vorsten en liefst (zie Mazarin's brief) in zo groot mogelijke getale. Heel de onderhandelingen van Munster zijn een boeiend steekspel tussen het moderne en juridisch scherpe Franse staatsbegrip en de oude, grootse maar vermolmde middeleeuwse Rijksstructuur. De « memoires » der Franse onderhandelaars en de gedenk-

schriften van Adamus Adami, de vertegenwoordiger der Abten, zijn hiervan duidelijke getuigen. De vrede van Munster was de juridische bekrachtiging van de nederlaag van het Rijk tegen de moderne structuur van statensysteem en volkenrecht.

* * *

Tegenover deze indrukwekkende Europese problematiek valt de op 30 Januari 1648 gesloten separate vrede tussen Spanje en de Nederlanden in het niet. Vooral in 1948, nu deze problematiek weer brandend actueel is geworden. De separate vredessluiting was zéér tegen de zin van Frankrijk, maar zowel de Nederlanden als Spanje wensten zich zo spoedig mogelijk uit de verwarring der Europese problemen terug te trekken. De eersten uit economische overwegingen, de tweede wegens de schrik voor de grote Europese politiek van Karel V en Philips II, die Spanje aan de rand van de afgrond had gebracht. Spanje heeft de beide verdragen van 24 October 1648 zelfs niet meer mede ondertekend.

De bedoeling van deze beschouwing was hierin gelegen, de herdenking van de vrede van Westfalen in de Nederlanden uit het kleinere verband van de Nederlandse vrijheid los te rukken en de gebeurtenissen van dat jaar weer in het daglicht van de Europese actualiteit te plaatsen, waarin het in 1948 in oneindig ruimere proporties, maar in een grote wezensovereenstemming is teruggekeerd.

L. H. VAN KEYMOLEN.

RECHTSPRAAK

HOF VAN VERBREKING

2e Kamer. — 22 December 1947.

Voorzitter : M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever : M. de Cocquéau des Mottes.
Advocaat-Generaal : M. Collard.

1. Aansprakelijkheid van politieke delinquenten veroordeeld wegens een zelfde misdrijf. — Hoofdelijkheid t.a.v. de schadevergoedingsacties van de staat.
 2. Benoemingen tijdens de bezetting gedaan. — Terugvordering van wedden wegens retro-actief nietig verklaarde benoemingen. — Terugvordering slechts mogelijk bij beslissing van de Koning. — Niet mogelijk bij middel van een burgerlijke partijaanstelling voor de kriegsrechten.
 3. Aansprakelijkheid van politieke delinquenten in verband met de grote agglomeraties. — Schade voortspuitende uit verhogingen van wedden en vergoedingen uitbetaald aan ambtenaren en bedienden en uit uitgaven ten behoeve van het openbaar onderwijs en de politie. — Schade moet niet noodzakelijk het gevolg zijn van het misdrijf. — Drijfveer zonder betekenis.
1. De politieke delinquenten, die wegens een zelfde misdrijf veroordeeld worden, zijn hoofdelijk tot vergoeding der schade aan de staat verplicht. De bepaling van art. 50 van het Strafwetboek dient toegepast te worden t.a.v. elke verdachte, welke

ook de graad van deelneming aan het gemene misdrijf is; de wet vereist immers noch het bestaan van een voorafgaandelijke afspraak noch de eenheid van werking, alleen de eenheid van misdrijf.

2. De terugvordering van wedden, ontvangen door de personen, wier benoeming, aanstelling of bevordering tijdens de bezetting retroactief nietig werd verklaard, evenals de rechtspleging, die daarbij moet gevolgd worden, zijn bij art. 7 van de Londense besluitwet van 8 Mei 1944 geregeld.

Alleen de Koning beslist, of er aanleiding bestaat tot terugvordering van een geheel of een gedeelte dezer wedden. De wedde wordt geacht wettig verkregen te zijn wanneer zij het voorwerp van een dergelijke koninklijke beslissing niet heeft uitgemaakt. Derhalve is de terugvordering van wedden, als gevolg van retroactief nietig verklaarde benoemingen en dgl. onder de vorm van een voor de strafrechtsmacht ingediende eis tot schadevergoeding, niet ontvankelijk.

3. De schadevergoedingsactie van een gemeente, tijdens de bezetting tot een grote agglomeratie uitgebreid, die gesteund is op de verhogingen van aan ambtenaren en gedienden uitbetaalde wedden en vergoedingen, en op de uitgaven, die ten behoeve van het openbaar onderwijs en de politie werden gedaan, is gegrond, ook wanneer die uitgaven niet het noodzakelijk gevolg zijn van de oprichting der betreffende grote agglomeratie en niet door politieke of persoonlijke doeleinden werden ingegeven. Indien de wet vereist, dat het verband van oorzaak tot gevolg tus-

sen het misdrijf en de schade wordt geconstateerd, betekent dit evenwel niet, dat de schade het noodzakelijk gevolg van het misdrijf moet zijn. Bovendien is de drijfveer van de verdachte zonder betekenis t.a.v. de op de fout gesteunde burgerlijke vordering.

Bacq t/ Belgische staat, Stad Brussel en cs. b.p.
Belgische staat b. p. t/ Brunet en cs.
Stad Brussel b. p. t/ Grauls en cs.

Gelet op het bestreden arrest op 24 April 1947 gewezen door het Militair Gerechtshof, zetelende te Brussel;

I. — Wat de door Bacq Arthur ingestelde voorziening betreft :

Overwegende dat de substantiële of op straf van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is en zonder acht te slaan op de op 1 September 1947 te laat neergelegde memorie, de voorziening dagtekende van 27 April 1947;

Aangaande de op de burgerlijke vordering gewezen beslissing :

Overwegende dat aanlegger tot staving van zijn voorziening geen enkel middel inroept en dat het Hof er van ambtswegen geen opwerpt;

II. — Wat de door de Belgische Staat, burgerlijke partij, ingestelde voorziening betreft :

Over het enig middel : schending van artikelen 50 en 118bis van het Strafwetboek, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 97 van de Grondwet;

Eerste tak :

doordat het bestreden arrest, alhoewel het al de verweerders in cassatie wegens eenzelfde misdrijf (voorzien door artikel 118bis van het Strafwetboek) veroordeelt en alhoewel het vaststelt dat, dit doende, al de verweerders aan de burgerlijke partij schade berokkend hebben, de hoofdelijke veroordeling van verweerders tot de herstelling van deze schade weigert uit te spreken, om reden dat « ieder der beklaagden afzonderlijk ertoe bijgedragen heeft »;

dan wanneer artikel 50 van het Strafwetboek uitdrukkelijk beschikt dat « al de personen, wegens eenzelfde misdrijf veroordeeld, hoofdelijk tot de teruggaven en de schadevergoeding verplicht zijn » en de verdeling van de schuld tot schadeloosstelling in geen geval toelaat;

Tweede tak :

doordat het bestreden arrest de hoofdelijke veroordeling tot schadevergoeding slechts ten nadele van de burgerlijke partij, Belgische Staat, weigert uit te spreken;

dan wanneer hetzelfde arrest de hoofdelijkheid beveelt wat de andere burgerlijke partijen aangaat, waaruit volgt dat er tegenstrijdigheid tussen de redenen en beslissingen van het bestreden arrest bestaat;

Overwegende dat het bestreden arrest, om de eis tot hoofdelijke veroordeling te verwerpen, zich beperkt bij de verklaring dat ieder der beklaagden afzonderlijk tot de schade heeft bijgedragen;

Overwegende dat, luidens artikel 50 van het Strafwetboek, al de personen, wegens eenzelfde misdrijf

veroordeeld, hoofdzakelijk tot de schadevergoeding verplicht zijn;

Overwegende dat deze bepaling dient toegepast te worden welke ook de graad weze van de deelneming van elke beklaagde aan het gemeen misdrijf; dat de wet noch het bestaan van een voorafgaandelijke afspraak noch de eenheid van werking, doch slechts de eenheid van misdrijf vereist;

Overwegende dat het arrest de toekenning van een vergoeding aan de Belgische Staat rechtvaardigt bij de overweging dat de deelneming van de beklaagden aan de uitvoering van de grote agglomeraties van aard is geweest de invloed van de Duitsers te vermeerderen en toegelaten heeft in de nieuwe colleges verdachte elementen in te schakelen; dat het hierop wijst dat al de betichten samen hebben deelgenomen aan de eenmaking van Groot-Brussel, voorwerp van de betichting Ia; dat het aldus het bestaan aanneemt van eenzelfde misdrijf, enige oorzaak van de zowel aan de Belgische Staat als aan de andere burgerlijke partijen berokkende schade, doch dat het, bij een opvallende tegenspraak, een enkele burgerlijke partij, de Belgische Staat, uit het voordeel van de hoofdelijkheid uitsluit;

Overwegende dat uit die beschouwingen blijkt dat het bestreden arrest, beslissende zoals het deed, de in het middel aangeduide wetsbepalingen geschonden heeft;

III. — Wat de voorziening betreft door de Stad Brussel, burgerlijke partij, ingesteld, deze de rechten uitoefenende van het college van vereffenaars van Groot-Brussel :

Over de exceptie van niet-ontvankelijkheid voorgesteld door verweerders Brunet, Denis en Gillis de Pelichy, en afgeleid uit de dubbelzinnigheid van de aan pleitbezorger Dries gegeven volmacht;

Overwegende dat de volmacht, door het college aan Meester Dries op 19 Februari 1947 gegeven, redelijk geïnterpreteerd, het hier bestreden arrest bedoeld; dat de wil van de burgerlijke partij zich tegen gezegd arrest te voorzien vast staat zoals blijkt, inzonderheid, uit het feit dat de voorziening geregistreerd werd daags na het arrest en dat het college zich door de gemeenteraad heeft doen machtigen om de aanleg in verbreking voort te zetten;

Over het eerste middel : schending van artikelen 1382, 1319, 1320 van het Burgerlijk Wetboek en van artikel 50, alinea 1, van het Strafwetboek en van artikel 97 van de Grondwet; verkeerde toepassing en bijgevolg schending van artikel 7 van het wetsbesluit van 8 Mei 1944 betreffende de openbare ambten,

wanneer deze wetsbepaling enkel de terugvordering ten voordele van de Schatkist, of van het bestuur of organisme dat ze betaald heeft, voorziet van het geheel of een gedeelte der sommen gestort aan hen die een nietig verklaarde benoeming hebben gekregen, dit zijnde ten laste van elk dezer benoemde personen zelf, individueel genomen,

daar waar de eis onderworpen aan het Krijgshof strekte tot de vergoeding van de schade geleden door het toekennen van wedden aan de betichten, en dit door hun solidairlijke veroordeling tot de betaling van deze wedden bij toepassing van artikel 50, alinea 1, van het Strafwetboek, volgens hetwelk « al

de personen, wegens eenzelfde misdrijf veroordeeld, hoofdelijk tot de teruggaven en tot de schadevergoeding verplicht zijn »;

Overwegende dat artikel 7 van de Besluit-wet d.d. 8 Mei 1944 de regelen bepaalt volgens welke de terugvordering moet geschieden van de wedde welke ten onrechte ontvangen werd door hem die een nietig verklaarde benoeming genoot; dat het aan de Koning opdracht geeft te beslissen of en in welke maat die geniet tot teruggave verplicht is; dat daaruit volgt dat elke wedde, die het voorwerp niet is geweest van dergelijke beslissing, beschouwd wordt als wettelijk verkregen;

Overwegende dat dezelfde wetsbepaling de bijzondere rechtspleging vaststelt, welke voor de terugvordering dient gevolgd;

Overwegende, bijgevolg, dat het Militair Gerechtshof — door op dat punt een eis van de hand te wijzen die, onder de vorm van één vóór de strafrechtsmacht ingediende eis tot schadevergoeding, in werkelijkheid strekte tot de terugvordering van de wedden welke, naar het oordeel van de burgerlijke partij, aan verweerders ten onrechte waren betaald geweest, — zich naar de wet gedragen heeft;

Dat het middel niet gegrond is;

Over het tweede middel: schending van artikelen 1382, 1383, 1319, 1320 van het Burgerlijk Wetboek, van artikel 50, alinea 1, van het Strafwetboek en van artikel 97 van de Grondwet;

doordat het Krijgshof de eis tot veroordeling van de betichten tot betaling ten titel van schadevergoeding van een som overeenkomende met de verhoging der wedden en vergoedingen door betichten uitbetaald aan de ambtenaren en bedienden, met kosten inzake openbaar onderwijs, en inzake politie, heeft ongegrond verklaard voor de reden dat deze verscheidene uitgaven niet noodzakelijk het gevolg zijn geweest der oprichting van Groot-Brussel en dat zij overigens noch door politieke, noch door persoonlijke doeleinden ingegeven waren,

wanneer de burgerlijke delictuele verantwoordelijkheid ontstaat door het enkel bestaan van een oorzakelijk verband tussen de schuld en de schade, zonder dat de schade een noodzakelijk gevolg van deze schuld zou moeten zijn, noch dat de getroffen maatregelen waarover spraak, ingegeven zou moeten zijn door politieke of door persoonlijke doeleinden;

Overwegende dat het bestreden arrest weigert rekening te houden met het nadeel dat de burgerlijke partij beweert geleden te hebben wegens de verhogingen van de wedden en de vergoedingen uitbetaald aan de ambtenaren en bedienden alsook wegens de uitgaven gedaan in zake openbaar onderwijs en politie (artikelen 2, 5 en 6 van de lijst der schaden); dat het Militair Gerechtshof die verwerping motiveert door deze enkele overwegingen, dat die uitgaven niet het noodzakelijk gevolg zijn van de oprichting van Groot-Brussel en niet ingegeven werden door politieke of persoonlijke doeleinden;

Overwegende dat zo de wet wil dat het verband van oorzaak tot gevolg tussen het misdrijf en de schade wordt geconstateerd, ze toch niet vereist dat de schade het noodzakelijk gevolg zij van het misdrijf; dat, anderzijds, de drijfveer volgens welke de schuldige gehandeld heeft, onverschillig is ten op-

zichte van de op de fout gesteunde burgerlijke vordering;

Overwegende dat uit die overwegingen volgt dat het bestreden arrest, doordat het een voorwaarde vermeldt die door de wet niet is vereist, de in het middel aangeduide bepalingen heeft geschonden; dat het middel dus gegrond is;

Om die redenen:

Verbreekt het bestreden arrest doch in zover slechts het uitspraak doende over de vordering van de Belgische Staat, de hoofdelijkheid niet heeft toegepast op de tegen de verweerders uitgesproken veroordeling, en in zover het, uitspraak doende over de vordering van de stad Brussel, deze de rechten uitoefenende van het college van de vereffenaars van Groot-Brussel, als oorzaak van schade heeft verworpen de volgende uitgaven: 2° verhoging van de wedden en vergoedingen door betichten uitbetaald aan de ambtenaren en bedienden, 5° kosten in zake openbaar onderwijs en 6° kosten in zake politie;

Beveelt dat onderhavig arrest zal overgeschreven worden op de registers van het Militair Gerechtshof en dat melding ervan zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt aanlegger Bacq tot de kosten van zijn voorziening, de verweerders tegen de vordering van de Belgische Staat tot de kosten jegens deze partij en de verweerders tegen de vordering van de stad Brussel q.q. tot de kosten jegens deze laatste partij;

Verwijst de zaak aldus omschreven naar het Militair Gerechtshof anders samengesteld.

NOOT: Naar aanleiding van het bovenstaande arrest en een paar andere in dit nummer gepubliceerde vonnissen, loont het de moeite het vraagstuk van de schadevergoedingsactie van de staat tegen politieke delinquenten aan de hand van enkele jurisprudentiële beslissingen van na de bevrijding te situeren.

De Krijgsraden en het cassatiehof staan op het standpunt, dat een civielrechtelijke schadevergoedingsactie van de staat tegen een politiek delinquent aanvankelijk is. Zij menen, dat een misdrijf tegen de uitwendige veiligheid van de staat, benevens de «politieke» rechten ook de «burgerlijke rechten» van de staat kan aantasten. De «burgerlijke rechten» van de staat zouden gekrenkt worden, wanneer het misdrijf de benadeling van zijn «patrimonium» ten gevolge heeft. (Zie o.m. Cassatie 25 Mei, 29 October en 10 December 1945, Pas. 1945, I, 156, 258 en 288.)

De benadeling van het «patrimonium» van de staat kan van stoffelijke aard zijn, bestaande in de uitgaven, die de staat moet doen om de criminele activiteit van de delinquent te bestrijden, die door zijn handelingen de duur van de oorlog en de bezetting verlengt en de financiering van de oorlog en de weerstand verhoogd heeft. (Zie buiten de geciteerde arresten o.m. Krijgshof Gent, 12 Juli 1945, J.T., 1945, 566; id. 28 Augustus 1945, J.T., 1945, 453; Rechtbank Leuven, 1 Juli 1947 en 1 October 1947, R.W. 1947, 192 en 383.)

Sommige rechterlijke beslissingen nemen daarnaast het bestaan aan van een onstoffelijke schade, die de staat als zedelijke of juridische persoon zou ondergaan hebben, omdat zijn faam in het gedrang werd gebracht. (Zie o.m. Krijgsraad Brussel, 10 Augustus 1945, J.T., 1945, 570). De Krijgsraad van Brugge is zelfs van oordeel, dat vergoeding wegens onstoffelijke schade moet toegekend worden, omdat «de Belgische gemeenschap onder de pijnlijke indruk van het gedrag» van de delinquent is gekomen. (Onuitgegeven, 6 Juni 1945, geciteerd door Dautricourt in J.T., 1945, 591.)

Tegen deze laatste opvatting werd door sommige krijgsgerechten met verschillende argumenten stelling genomen. Het Krijgshof van Luik (zie o.m. cassatie-arresten van 26 Juli 1946, Pas. 1946, I, 204 e.v.) verdedigde het standpunt, dat «de zedelijke schade, die de staat inroept niets anders is dan een versterking van de sociale orde, waarvan het herstel verzekerd wordt door het openbaar ministerie door middel van de publieke vordering». De Krijgsraad van Antwerpen (vonnis van 19 September 1945, J.T., 1945, 569) verklaarde van zijn kant, dat «de staat als rechtspersoon geen onstoffelijke schade kan lijden; dat de staat niet de vertegenwoordiger is van de private belangen der burgers, en derhalve in rechte niet kan optreden voor de

zedelijke belangen derzelve». Het Hof van Cassatie ontweek tot op heden een antwoord op de vraag, t.w. of de staat zedelijke schade kan ondergaan door de politieke delicten van zijn «onderdanen».

T.a.v. de omvang der aan de staat toe te kennen materiële schadevergoeding vertoont de rechtspraak een uiterst troosteloze aanblik. Daar waar de eisende partij in gewone civielrechtelijke processen de schade terecht precies moet bewijzen, worden de schadevergoedingsacties van de staat tegen politieke delinquenten meestal door de militaire en burgerlijke rechtbanken toegekend «ex aequo et bono», zonder enig onderzoek naar de verschillende schadefactoren, eenvoudig een «slag slaand» in de volstrekt willekeurige cijfers, die door het ministerie van Financiën worden vooropgezet. Van de duizenden gevallen, die werden berecht, kunnen maar enkele worden aangehaald, die niet «arbitrair» aandoen. De Krijgsraad te Antwerpen, onder voorzitterschap van raadshoofd Malgoud, wees de schadevergoedingsacties van de staat regelmatig af, zich daarbij steunende, ofwel op de aard van de activiteit van de verdachte, waardoor de oorlog niet kon verlengd worden, ofwel op de onmogelijkheid de materiële schade te bepalen. (Zie o.m. vonnissen van 26 Juni, 17 Augustus en 19 September 1945, J.T., 195, 567 e.v.). In het vonnis van 19 September 1945 wordt o.m. betoogd, dat, indien de oorlog gewonnen werd door de wapenen, economische en psychologische factoren eveneens een rol gespeeld hebben; dat het ondoenlijk is te bepalen in welke mate de oorlog werd verkort doordat de vijand een of andere particuliere hulp niet bekomt heeft; dat ten aanzien daarvan dient opgemerkt, dat, wanneer men, steunend op de gepubliceerde getallen, de onkosten van de oorlog beraamt op 350 miljard Belgische frank, dit betekent, dat, in ronde cijfers, de oorlog tien miljoen frank per uur gedurende vier jaren heeft gekost, waaruit volgt, dat de schade zou moeten berekend worden per uur, indien de veroordeling enige praktische waarde wil hebben; dat in ieder geval de kwestie moet opgelost worden, te weten welk aandeel de verdachte in deze verlenging van de oorlog door zijn handelingen heeft gehad; dat men voor elk dezer handelingen niet op precieze wijze weet, welk effect, dat zij op bepaalde personen heeft gehad; dat wanneer de toestand op die wijze onzeker is, het onmogelijk is te bevestigen, dat de verdachte zij het ook in de geringste mate, bijgedragen heeft tot de verlenging van de oorlog. Een vonnis van de Krijgsraad te Gent, onder voorzitterschap van raadshoofd de Bersaques, (12 Juli 1945, J.T. 1945, 594) zegt, dat de arbitaire bepaling van de schadevergoeding tot dezelfde onbillijke gevolgen ener algemene confiscatie der goederen zou voeren, verboden door art. 12 van de Grondwet; dat de beweerde schade niet slechts door de Belgische staat maar ook en vooral door alle geallieerde naties werd geleden; dat de Belgische staat slechts zijn aandeel, dat betrekkelijk gering is, zou mogen opeisen.

Het is voor iedereen vanzelfsprekend, dat de bewijsoverlevering van de reële schade onmogelijk is. Sommige rechtbanken hebben niettemin als basis van de door de delinquent aan de staat toegebrachte schade de door de Conferentie van Parijs aan Duitsland opgelegde herstelbetalingen, waarvan 5% aan België werd toegekend, genomen, daarbij aannemende, dat de schade aan de staat meer kon bedragen. (Zie o.m. Krijgshof Antwerpen, 8 October 1946, R.W. 1946-1947, 552). Andere rechtbanken meenden de door de delinquent berokkende schade te kunnen berekenen op basis van art. 123 ter S.W., luidende dat, wanneer sommige misdrijven tegen de uitwendige veiligheid van de staat uit winstbejag werden begaan, de vergelding van de bedrijvigheid van de schuldige of het bedrag van de waarde van die vergelding, indien deze niet in beslag werd genomen, eigendom van de schatkist moet worden verklaard. Zij oordeelden (zie de belangwekkende motivering van de aangehaalde vonnissen van Antwerpen, dd. 17 Augustus 1945, en van Gent, dd. 12 Juli 1945), dat de confiscatie van deze bedragen en de toekenning daarnaast van een schadevergoeding meestal zou neerkomen op een dubbele vergoeding van de schade, die t.a.v. de staat een ongeoorloofde verrijking en een machtsmisbruik zou uitmaken.

De uitvoerende macht heeft door een besluit van 20 September 1945 (Staatsblad, 21 October 1945) het gestelde vraagstuk nog meer vertroebeld door art. 123 ter S.W. te «interpreteren» en te wijzigen met retro-actieve werking. Er werd bij dit besluit — waarvan het verslag aan de Regent bewijst, met welke juridische bezonnenheid en wetenschap de uitvoerende macht maatregelen treft, wanneer de wetgevende macht abdiqueert! — een art. 123 decies aan het strafwetboek toegevoegd, waardoor de beginselen van het straf-, het strafvorderings- en het burgerlijk recht op zijn minst geweld worden aangedaan. Om de verwarring nog te vergroten besliste het Hof van Verbreking op zijn beurt bij arrest van 29 October 1945 (Pas. 1945, I, 258), dat «de krachtens art. 123 ter S.W. uitgesproken confiscatie een straf is, waarvan de toepassing uitsluitend van de publieke vordering afhangt, terwijl

de civielrechtelijke schadevergoedingsactie gesteund is op de krenking van burgerlijke belangen en slechts aan de benadeelde toekomt; dat wanneer de bij art. 123 ter S.W. bepaalde confiscatie wordt uitgesproken, ten voordele van de staat, dit geschiedt omdat hij de publieke macht uitoefent; dat het verwerven van het verbeurdverklarde het recht van de staat onaangetaast laat om, afgezien daarvan, in hoedanigheid van burgerlijke partij, het integrale herstel te vervolgen van de inbreuk, die op zijn private belangen zou zijn gemaakt.»

Het bovenstaande gepubliceerde arrest levert van zijn kant het zoveelste voorbeeld hoe delicaat de gehele aangelegenheid is, hoe moeilijk het is de grenzen tussen «feit» en «recht» te onderscheiden, hoe de logische consequentie van de regel der solidariteit tot het absurde kan voeren en hoe de leer van het oorzakelijk verband kan uitgehold worden.

* * *

Tot daar t.a.v. het gestelde vraagstuk enkele standpunten, oplossingen en aspecten, zoals die uit een beperkt onderzoek van de rechtspraak zijn af te leiden. Wie daarover nuchter en onvooroorloofden nadenkt ziet zich voor de grootste problemen en moeilijkheden van het publiek en privaatrecht en hun wederzijdse verhouding geplaatst.

Het volstaat onze Belgische handboeken van publiek recht — zij het die van Giron of Orban of Vauthier of Wodon —, van straf- en strafvorderingsrecht — zij het die van Haus of Braas of Schuind —, van burgerlijk recht — zij het die van Laurent of Kluyskens of De Page of Pirson en De villé of Cambier — open te slaan, om te constateren, dat de uitvoerende macht door schadevergoedingsacties van de staat tegen politieke delinquenten voor uitzonderings- en gewone rechtsmachten aanhangig te maken, een hybridisch wezen, ja, een veelkoppige draak in de gerechtszalen heeft binnengevoerd. Immers, door de ontvankelijkheid en de gegrondheid van deze acties te aanvaarden, worden de beginselen en regels, de begrippen en constructies t.a.v. de soevereiniteit, de rechtspersoonlijkheid, het patrimonium en het doel van de staat, de grondslag en het doel van de bestraffing en de strafrechtsbedeling door de staat, de onrechtmatige daad enz. volledig aan het wankelen gebracht.

Enkele vragen zullen dit onmiddellijk aantonen. Is de staat één rechtspersoon of een veelvoud van rechtspersonen en in hoeverre bezit deze rechtspersoon of bezitten deze rechtspersonen «politieke en burgerlijke rechten»? Waaruit bestaat het «patrimonium» van de staat en op welke wijze kan een «privaat patrimonium» van de staat gevormd worden met gelden, die niet uit zijn «privaatpatrimonium» zijn voortgekomen? Is de betaling van gelden of de levering van wapens en dgl. door de staat ter verdediging van zijn bestaan, een «burgerlijk belang»? Worden de «burgerlijke rechten» van de staat gekrenkt, wanneer hij uitgaven doet ter bestrijding van de gemeenrechtelijke criminaliteit, uitgaven, die een gevolg zijn van die gemeenrechtelijke criminaliteit? Bestaat de soevereiniteit van de staat nog — welke opvattingen men over de soevereiniteit er ook moge op nahouden — wanneer en rechter en delinquent, aan de staat rekenschap en uitleg vragen over de uitgaven, die hij als soevereine macht ten behoeve van het algemene belang gedaan heeft? Wat blijft er, in dit verband, over van de scheiding der machten? Welke civielrechtelijke betrekking bestaat er tussen de staat, die zijn gezag uitoefent en de «onderdaan» die daartegen in opstand komt? Welke civielrechtelijke, zedelijke schade kan de staat, die de staatsburgerlijke moraal bepaalt, en de overtreding daarvan met publiekrechtelijke middelen sanctionneert, ondergaan? Welk «recht» van de staat wordt, door een inbreuk te plegen op de in- of uitwendige veiligheid van de staat, «gekrenkt» (lésion d'un droit), welke is de daaruit voortvloeiende schade (préjudice résultant de la lésion d'un droit), en op welke wijze en in welke mate is deze schade bepaalbaar? Welk is het oorzakelijk verband tussen het misdrijf en de schade? Moet rekening worden gehouden met de omvang van de schade en niet met de ernst van de fout, moet de schade integraal worden hersteld en moet de solidariteit niet worden toegepast?

Deze vragen zouden licht vermeerderd of op andere wijze geformuleerd kunnen worden. Zij volstaan evenwel om de problematiek, die door dit vraagstuk wordt opgeroepen, meer dan genoeg te doen blijken.

Wil men niet in een onontwarbaar kluwen geraken en in het absurde vervallen, dan bestaat er maar één juridisch middel om de politieke delinquenten ook in hun vermogen te treffen: de confiscatie. Dit middel zal tegen art. 12 van de Grondwet indruisen, maar het zal tenminste staats-, straf- en civielrechtelijk houdbaar zijn. Het is daarom, dat Nederland en Frankrijk, tegen de constitutie in, de confiscatie van het vermogen t.a.v. politieke delinquenten, terug hebben ingevoerd nadat de Revolutie van 1789 ze formeel en algemeen had afgeschaft. Wij staan met deze mening niet alleen. De ter zake bevoegde Brusselse magistraat, J. Y. Dautricourt, was zo moedig in het nummer van 2 December 1945 van het Journal des Tribunaux, in zijn studie: «La jurisprudence et la sanction patrimoniale de la trahison» reeds een gelijkaardig standpunt te verdedigen.

Met dit hybridisch en onverkwikkelijk probleem — waarbij de vraag naar het *gerechte* van dit alles buiten bespre-

king gelaten wordt — gaat een uiterst bedenkelijk verschijnsel gepaard: een steeds verderschrijdend verlies aan autoriteit van régime en gerecht.

Maar ook in deze zal, naar het ons voorkomt, het woord van vroegere juristengeslachten: *Doceo, sed frustra* bewaarheid worden.

A. G.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

19 November 1947.

Voorzitter: M. Gerniers.

Rechters: M.M. Donck en Eeman.

Pleiters: Mrs. Lindemans (Brussel), Lemmens (Brussel) en Mott (Brussel).

1. Executoriaal beslag op onroerend goed. — Dadelijke uitwinning. — a) Termijn voor het instellen der actie tot nietigverklaring van de toewijzing. — b) Schorsing van deze termijn wegens oorlogshandelingen. — Voorwaarden van toepassing van het wetsbesluit van 19 Maart 1945. — c) Aard van de verkoop bij dadelijke uitwinning.
 2. Benadeling. — Vordering tot vernietiging van de verkoop van een onroerend goed wegens benadeling. — Termijn van ontvankelijkheid. — Bijzondere termijn wanneer de verkoop bij dadelijke uitwinning geschied is.
1. a) *De vordering tot nietigverklaring van de toewijzing bij verkoop krachtens een beding van dadelijke uitwinning, moet op straf van verval ingesteld worden binnen de veertien dagen na de betekening van de toewijzing aan de schuldenaar. (Wet van 15 Augustus 1854, art. 92.)*
- b) *Deze termijn kan verlengd worden tengevolge van oorlogshandelingen overeenkomstig de bepalingen van art. 8 van het wetsbesluit van 19 Maart 1945. De toepassing van dit artikel is evenwel aan stipte voorwaarden onderworpen, nl. aan de onmogelijkheid voor de belanghebbenden hun rechten in bezet België uit te oefenen en te laten gelden.*
- c) *De verkoop bij dadelijke uitwinning geschiedt niet krachtens een onherroepelijk mandaat aan de schuldeiser contractueel gegeven door de schuldenaar, wanneer hij zijn verbintenissen niet mocht nakomen. Deze verkoop, ofschoon geschiedend in de vorm van een vrijwillige verkoop blijft principieel als een gedwongen onteigening te beschouwen.*
2. *De vordering tot vernietiging van de verkoop van een onroerend goed, wegens benadeling van meer dan zeven twaalfden, is niet meer ontvankelijk na verloop van twee jaar te rekenen van de dag van de verkoop. (B.W. art. 1674 en 1676.)*
- Deze vordering, wanneer zij ter gelegenheid van een verkoop bij dadelijke uitwinning geschiedt, moet binnen de bij art. 92 van de wet van 15 Augustus 1854 bepaalde termijn worden ingesteld.*

Fendler t/ Vergalle, Barbe en Crédit Mutuel
Hypothécaire.

Gezien de dagvaarding van 22 December 1945 geboekt op zegel van 5 frank vermeld ten rande der inschrijving te Brugge op 13 April 1946, in het kantoor der hypotheeken te Brugge, Boek 719 n° 4;

Gezien de vorige rechtspleging en namelijk het vonnis op tussengeschied door deze rechtbank op tegenspraak gewezen de 1 Juli 1946; gezien de consignatie van 15.000 fr. door aanlegster ter Deposito en Consignatiekas te Brugge, ter uit-

voering van voormeld vonnis; gezien de andere gedingstukken en gehoord partijen in hunne middelen en besluiten;

Gezien de dagvaarding van 22 December 1945, geboekt op zegels van 5 fr.; gezien artikelen 2, 34, 36, 37, 40 en 64 der wet van 15 Juni 1935;

Overwegende dat blijkens proces-verbaal van uiteindelijke toewijzing op onroerende inbeslagneming, van het ambt van notaris Stroobandt van Knokke, dd. 5 Juni 1934 aanlegster eigenares werd van de onroerende goederen gestaan en gelegen te Knokke, die het voorwerp uitmaken van het huidig geding;

Overwegende dat de toegewezen goederen ten voordele der verweerster Crédit Mutuel hypothécaire berent waren ten belope ener principale som van 1.200.000 fr. tot terugbetaling waarvan aanlegster en wijlen haar echtgenoot Hirsch David Spira, zich hoofdzakelijk met de oorspronkelijke schuldenaars verbonden hadden (akte Not. Dupont, Brussel, 17 April 1934);

Overwegende dat bij akte verleden voor Notaris Stroobandt, te Knokke, op reeds gemelde datum van 5 Juni 1934, aanlegden en voor zoveel nodig haar echtgenoot, in voordeel der Crédit Mutuel hypothécaire, inschrijving toestonden op de aangekochte goederen, tot zekerheid van het aan deze maatschappij verschuldigd gebleven kapitaal, vermeerderd met drie jaar intrest aan 7,50 % en met de door de wet bevoorrechte kosten van uitvoering;

Overwegende dat de maatschappij van haar kant, bij zelfde akte verklaarde te verzaken aan de onmiddellijke opeisbaarheid harer schuldvordering en tevens toe te stemmen in de vermindering van de destijds bedongen rentevoet, mits stipte naleving door de aankoopster Mw Fendler, van nieuw gestelde voorwaarden van terugbetaling;

Overwegende dat aanlegster, die bij toewijzing aldus enkel de lasten en kosten van verkoping betaalde, — reeds einde 1939 een achterstel van 231.500 frank boekte op het totaal der alsdan verschuldigde afkortingen;

dat alhoewel haar schuldvordering van dan af van volle rechte eisbaar geworden was, de Maatschappij verweerster eerst op 30 Oktober 1942 de procedure tot gedwongen onteigening bij dadelijke uitwinning van de verpande goederen instelde;

Overwegende dat deze rechtspleging eindigde met de toewijzing der kwestieuze eigendommen aan de verweerders Vergalle en Barbe, blijkens proces-verbaal van notaris Stroobandt te Knokke, van 26 Augustus 1943 en mits de prijs van 1.437.500 fr. boven de lasten en kosten van verkoping;

Rechtsgeding:

Overwegende dat aanlegster in hoofdde de vernietiging of zoniet de verbreking vervolgt van de verkoping bij dadelijke uitwinning van 23/IV en 26 Augustus 1943 wegens overmacht; dat zij in bijvoeglijke orde voormelde verkoop wou zien verbreken wegens benadeling van meer dan 7/12, terwijl ze in meer bijvoeglijke orde, besluit tot de veroordeling van verweerster C. M. H. tot betaling van 5.000.000 fr. schadevergoeding wegens overschrijding van mandaat;

I. *Eis in hoofdorde :*

Overwegende dat verweerster C. M. H. — bij wie de andere verweerders zich overigens aansluiten, — in de eerste plaats de niet-ontvankelijkheid van de vordering opwerpt, op grond van art. 92 der wet van 15 Augustus 1854 luidens hetwelk de nietigheid der toewijzing op straf van verval binnen de 15 dagen, na betekening van zelfde toewijzing moet aangevraagd;

Overwegende dat ter bestrijding van dit middel, aanlegster zich beroept op de overmacht waardoor zij in de onmogelijkheid zou gesteld geweest zijn hare rechten te doen gelden en over de waarborgen door de wet verleend te beschikken;

Overwegende dat zij deze overmacht vindt in een feit van de vijand en nl. in zijn « Jodenverordeningen »;

Overwegende dat het vaststaat en overigens niet betwist wordt dat aanlegster van Joodse afkomst is; dat evenmin kan ontkend worden dat in zake jodenvervolgving de Duitse bezetter zich in feite niet beperkte tot de maatregelen in zijne verordeningen afgekondigd; dat aanlegster wellicht niet zonder reden haar leven of minstens haar vrijheid alhier onveilig heeft kunnen achten en terecht gemeend heeft het land te moeten verlaten;

Overwegende dat de wetgever zulke toestanden indachtig is geweest, waar hij ten aanzien van dergelijke overmacht, de uitzonderlijke bepalingen van het kapitel IV der B. W. van 12 Maart 1945, betreffende de reïntegratie van sommige huurders uitvaardigde;

Overwegende nochtans dat de ingeroepen overmacht hier enkel in overweging dient genomen voor zoveel aanlegster werkelijk « als jodin » erdoor getroffen werd; dat verweerders dienaangaande niet zonder grond doen gelden dat het middel niet kan weerhouden worden waar het gaat om de beweerdde onmogelijkheid voor aanlegster zich de nodige gelden aan te schaffen om haar schuld te delgen; dat het immers gebleken is dat de schuldvordering der « Crédit mutuel Hypothécaire » vóór 1940 eisbaar was en dat het minstens onwaarschijnlijk voorkomt dat aanlegster afgezien van haar joodse inboorlingenschap, tijdens de bezetting en in acht genomen de aard, de staat en de ligging der verpande goederen, de nodige gelden had kunnen inzamelen;

Overwegende dat de overmacht dus slechts in aanmerking zou komen in de mate waarin aanlegster in de onmogelijkheid mocht verkeerd hebben zich tegen de onteigeningsprocedure te verzetten of tijdig de nietigheid der toewijzing te vervolgen; overwegende dat dit geval bepaald voorzien werd bij art. 8 der B. W. van 19 Maart 1945 in zake schorsing van verjaringen en verlenging van termijnen; dat de toepassing van dit art. evenwel aan stipte voorwaarden onderworpen is, nl. aan de onmogelijkheid voor de belanghebbenden hunne rechten in bezet België uit te oefenen of te laten gelden;

Overwegende dat deze onmogelijkheid (zijnde de ingeroepen overmacht) ter zake slechts betrekkelijk is; dat ze inderdaad niet uitsluitelijk aan het feit van de vijand maar ook aan de nalatigheid van aanlegster te wijten is; dat aanlegster, die, — zoals

blijkt uit een aanvraag tot inschrijving in het Jodenregister te Brussel, dd. 29 November 1940, minstens tot deze datum in België vertoefde, — tot plicht had en ook het vermogen heeft gehad, vooraleer zich in veiligheid te stellen, elementaire voorzorgsmaatregelen te voorzien met het oog op het beheer harer goederen en de verdediging harer belangen; dat gezien haar toestand ten opzichte van haar schuldeisers, de ingespannen onteigeningsprocedure en de uiteindelijke toewijzing van het pand geenszins als onvoorzienbare gebeurtenissen mochten aangezien worden;

Overwegende dat in de gegeven voorwaarden de ontvankelijkheid der vordering tot nietigverklaring der verkoping, in hoofdorde voorgedragen, bijgevolg afhankelijk wordt van haar indienen binnen de normale termijn door de wet bepaald (art. 92, Wet 15 Augustus 1854);

Overwegende dat de akten van die onteigeningsprocedure regelmatig betekend werden overeenkomstig de vereisten van art. 69bis Wb. Burgerlijke rechtspleging; dat het laatste exploit waarbij de toewijzing aangezegd werd dagtekent van 3 November 1943, als wanneer de huidige vordering ingeleid werd bij dagvaardingsexploten van 22 en 26 December 1945; dat ze derhalve laattijdig is;

II. *Vernietiging der verkoping wegens benadeling van meer dan 7/12 :*

Overwegende dat art. 1676 B. W. B. de ontvankelijkheid van zulke vordering afhankelijk maakt van haar indienen binnen de 2 jaren van af de datum van toewijzing;

Dat dit vereiste ter zake niet vervuld is en aanlegster evenmin als voor het laattijdig indienen van de hierboven besproken vordering in hoofdorde, gerechtigd is zich op overmacht te beroepen;

Overwegende dat hare argumentatie dienaangaande des te min kan weerhouden worden daar de voorgewende overmacht met de effectieve bevrijding van het Belgisch grondgebied einde nam en de termijn van 2 jaar van art. 1676 eerst met 25 Augustus 1945 verstreken is;

Overwegende dat, daarvan afgezien, de rechtspraak de vordering gegrond op art. 1674 B. W. B. als een vordering tot nietigverklaring (action en nullité) aanziet (Verbr. 13 Oktober 1938 — Pas. 1938, I, 313) dewelke als dusdanig onderhevig is aan de ontvankelijkheidsvoorwaarde bepaald bij art. 92 der wet van 15 Augustus 1854;

III. *Overschrijding van mandaat :*

Overwegende dat aanlegster van het standpunt uitgaat dat de verkoop bij dadelijke uitwinning van een onroerend goed geschiedt ingevolge een onherroepelijke lastgeving door de schuldenaar aan zijn schuldeiser contractueel gegeven voor het geval dat hij aan zijn verplichtingen niet mocht voldoen;

Overwegende dat deze stelling, door zekere rechtsleer en rechtspraak voorgehouden, in de laatste tijden door geprezen rechtsgeleerden, en door een toenemende rechtspraak bekampt wordt; (cfr. Rép. Prat. dr. Belge T. XI, V° Saisie-Im. Nrs 986-987 en aangeh. rechtsleer en rechtspraak; zie o.m. de studie

van Prof. Van de Vorst in de Rev. Prat, Not. 1938-615);

Overwegende dat de aanhangers van laatstgenoemd stelsel, waarbij de rechtbank aansluit, de verkoop bij dadelijke uitwinning, even goed als de verkoop op onroerende in beslagneming, als een verkoop bij rechtsmacht aanzien, hoewel geschiedende in de vorm van de vrijwillige verkopeningen;

Overwegende dat art. 90 en volgende plaats vinden onder Titel I, Kap. II der wet van 15 Augustus 1854, handelende over de gedwongen onteigening;

Dat de onroerende inbeslagneming er omzeggens als de regel en de dadelijke uitwinning als de uitzondering aan die regel behandeld worden;

Overwegende dat die uitzondering blijkbaar het principe (gedwongen verkoping) onaangeroerd laat en enkel de vorm (uitvoeringswijze) aanraakt; dat de schuldeiser, wanneer hij bij dadelijke uitwinning doet verkopen, voort zijn recht put in de tekortkoming van de schuldenaar aan zijn verplichtingen, en geenszins in een contractueel mandaat hem door zijn schuldenaars verleend;

Overwegende dat de verkoop bij dadelijke uitwinning dus feitelijk een in de vorm vereenvoudigde procedure van gedwongen onteigening uitmaakt;

Overwegende dat dit begrip de door aanlegster ingeroepen « lastgeving » vanzelfsprekend uitsluit; dat deze zogezegde lastgeving in werkelijkheid niets anders is dan de toekenning aan de schuldeiser, door de schuldenaar, van het recht het verpande goed, bij afwijking van ingewikkelde rechtsvormen, van de onroerende inbeslagneming, in de gewone vormen, van de vrijwillige verkopeningen te laten verkopen, mits nakoming der voorwaarden gesteld in art. 90 en volgende der wet van 1854;

Overwegende dat de vervolgende schuldeiser, wanneer hij die gestelde voorwaarden eerbiedigt, het hem toegekend vermogen niet te buiten gaat; dat zoals hoger bestatigd, de procedure tot verkoop bij dadelijke uitwinning regelmatig gevoerd werd, dat aanlegsters vordering tot schadevergoeding dientengevolge als ongegrond dient verworpen;

Om deze redenen :

De rechtbank alle andere en meer omvattende besluiten als overbodig en ongegrond verwerpende, rechtdoende op tegenspraak en in eerste aanleg;

Verklaart de ingestelde vordering niet-ontvanke-lijk en niet gegrond;

Wijst ze als dusdanig af en veroordeelt aanlegster tot de kosten;

Vonnis uitvoerbaar bij voorraad; niettegenstaande tegenstel of beroep en zonder borgstelling.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

7e Kamer. — 9 October 1947.

Voorzitter : M. Bareel.

O. M. : M. Marchand.

Pleiter : Mr. Nauwelaers.

**Aansprakelijkheid van politieke delinquenten. — Be-
wisplicht van de staat t.a.v. het bestaan en de
omvang van de schade en het oorzakelijk verband.**

*In schadevergoedingsprocessen van de staat tegen
politieke delinquenten moet de staat evenals elke
andere eiser het bestaan en de omvang van de
gevorderde schade, benevens het oorzakelijk verband
tussen daad en schade bewijzen. Bij het ontbreken
van deze bewijslevering is een schatting ex aequo
et bono onmogelijk.*

Belgische Staat t/ P. V. B. A. Jaeger-Gevaert en cs.

Gezien de dagvaardingen in dato van 7 en 17
Juli 1947;

Aangezien verweerders, alhoewel regelmatig ge-
dagvaard, geen pleitbezorger gesteld hebben;

Aangezien de vraag er toe strekt verweerders te
doen veroordelen tot het betalen van een som van
1.800.000,— frank, ten titel van schadevergoeding,
in herstelling van de morele schade die eiser zou
hebben ondergaan ten gevolge van de handels-
betrekkingen door verweerders aangeknoopt met de
vijand tijdens de bezetting;

Overwegende dat de Staat zowel als elk ander
eiser de werkelijkheid en het bedrag van de be-
weerde schade moet bewijzen, evenals het verband
tussen de handelingen van verweerders en de door
hen geleden schade;

Overwegende dat eiser onder dit oogpunt geen
bestanddeel aan de Rechtbank verschaft heeft;

Overwegende dat het bedrag der verwezenlijkte
winsten (1.800.000,— frank), zonder enig verband
voorkomt met de schade die eiser zou hebben
ondergaan;

Overwegende dat bij gebrek aan ieder bestand-
deel, een schatting « ex aequo et bono » onmogelijk
wordt;

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Gehoord de heer Marchand, substituut Procureur
des Konings, in zijn eensluidend advies;

Zegt de vraag ongegrond;

Wijst eiser er vanaf en veroordeelt hem in de
kosten.

NOOT: Zie noot onder cassatie-arrest van 22 December
1947.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

3e Kamer. — 20 November 1947.

Voorzitter : M. Dellois.

O. M. : M. Thibault de Boesinghe.

**Aansprakelijkheid van politieke delinquenten. — Grond-
slag en omvang van de schadevergoedingsactie van
de staat.**

*De burger, die door een krijgsraad op definitieve wijze
veroordeeld werd, wegens lidmaatschap van V.N.V.
en wegens benoeming in die hoedanigheid tot schepen
ener gemeente, is schadevergoeding aan de staat
verschuldigd, omdat hij door zijn handelingen
bijgedragen heeft tot het benadelen der goede faam
van de Belgische gemeenschap in het buitenland.
Deze schadevergoeding kan in casu op één franc
berekend worden.*

Belgische Staat t/ X.

Overwegende dat de eis strekt tot betaling van een schadevergoeding groot 50.000,— frank; dat de eis, als oorzaak heeft een fout door verweerder begaan, dewelke hierin bestaat dat deze lid was van het V.N.V. en dat hij in deze hoedanigheid tot schepen werd benoemd, in April 1942, voor de gemeente Eppegem;

Overwegende dat het bewijs van die ten laste van verweerder gelegde feiten voortvloeit uit een vonnis van de Krijgsraad te Brussel, op 7 November 1946 uitgesproken, dat kracht van gewijsde heeft verkregen; dat verweerder trouwens de werkelijkheid van die feiten niet betwist;

Overwegende dat verweerders handelingen tot het benadelen hebben bijgedragen van de goede faam der Belgische gemeenschap in het buitenland;

Overwegende dat door eiser geen bewijs van een andere schade geleverd of aangeboden wordt;

Overwegende dat de hieronder bepaalde vergoeding samen met het toekennen der kosten, eiser schadeloos zal stellen;

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Gehoord de heer de Thibault de Boesinghe, substituit Procureur des Konings, in zijn niet eensluidend advies;

Rechtdoende op tegenspraak en alle verdere of tegenstrijdige conclusiën van de hand wijzende;

Verwijst verweerder om aan eiser een schade-schadevergoeding van één frank te betalen en bovendien de gerechtelijke intresten en de kosten, begroot op de som van 740,— frank voor Meester Cailliau, pleitbezorger, en op 505,— frank voor Meester Verdonck, pleitbezorger;

Behalve wat de kosten betreft, verklaart huidig vonnis uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande beroep en zonder borg.

NOOT: Zie noot onder cassatie-arrest van 22 December 1947.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE OUDENAARDE

4 November 1947.

Voorzitter : M. Janssens de Varebeke.

Rechters : M.M. De Wulfen en De Maesschalck.

Pleiters : Mrs. Van der Maeren en De Bisschop.

Erfregeling der kleine nalatenschappen. — Kan het recht van overneming nog worden uitgeoefend, wanneer de roerende goederen van een landbouw-exploitatie reeds werden verdeeld?

Het recht van overneming kan t.a.v. de onroerende goederen ener landbouwexploitatie nog worden uitgeoefend, nadat de roerende goederen reeds onder de partijen werden verdeeld. (Wet van 16 Mei 1900, art. 4.)

De Geeter en cs. t/ De Geeter en cs.

Aangezien de vordering er toe strekt de vereffening, verdeling en voorafgaandelijke openbare verkoping te horen bevelen van de onroerende goederen afhangende van de gemeenschap en de nalatenschappen van de ouders der partijen, namelijk François

De Geeter, overleden op 8-9-1940 en Emilie De Vleeschouwer overleden op 1-2-1947;

Aangezien het om de volgende goederen gaat :

1° Een hofstede met medegaande grond gestaan en gelegen te Nederbrakel, aldaar gekadastraerd sectie A nr 383b, 384c en 385b, 386, 360, groot samen 37 aren 10 centiaren;

2° Een perceel weide gelegen te Nederbrakel, gecadastraerd sectie A nr 366° ex groot 15 aren 7 centiaren;

Aangezien verweester, onder de vorm van een tegeneis, de overname vordert van die goederen, op grond van de wet van 16 Mei 1900;

Aangezien eisers opwerpen dat er geen overname meer mogelijk is vermits deze ook op de accessoire had moeten slaan en dat de roerende goederen reeds inderminne onder de partijen verdeeld werden;

Aangezien de wet zich niet met klaarheid uitdrukt nopens dit punt, dat het hier gaat om een interpretatie van de wet;

Aangezien eisers, om hunne zienswijze te verdedigen, op een rechtspraak steunen, die zich vooral met het uiterlijke der wet van 1900 vergeleken heeft met deze van het artikel I, II par. 6 der wet van 1896 over de erfrechten van de overlevende echtgenoot;

Aangezien het argument, dat men uit zulke vergelijking kan trekken nochtans slechts een schijnargument uitmaakt, dat tegengesproken wordt door de historiek der beide wetten, door het feit dat beide wetten hetzelfde doel nastreven, en door het inzicht van de wetgever zoals dit op klare wijze uitgedrukt staat in de voorbereidende werken van de wet van 1900;

Aangezien het project van de wet van 1900 reeds bestond op het ogenblik waarop de wet van 1896 door de Kamers onderzocht werd en er dikwijls ter gelegenheid van dit onderzoek op gewezen werd dat beide projecten nauw verbonden waren en de vruchten waren van dezelfde bekommernissen;

Aangezien beide wetten het behoud van de familiale haard nastreven zoals hij bestond op het ogenblik van de dood van de decujus; dat men zich niet kan inbeelden dat de wetgever zou voorzien hebben dat dit doel op deze verschillende wijzen zou worden bereikt;

Aangezien dit doel trouwens slechts bijzaak is voor het art. 4 van de wet van 1900; dat de wetgever hier hoofdzakelijk de bescherming beoogd heeft van de kleine onroerende eigendommen tegen de nadelen van de verdeling in natura en van de licitatie; dat dit feit er ontegensprekelijk op wijst dat dit artikel niet strenger moet opgevat worden dan het art. 1, 11 par. 6 van de wet van 1896;

Aangezien trouwens de Heer van der Linden, verslaggever, door de Kamer van Volksvertegenwoordigers zich op de volgende wijze uitgedrukt heeft : « Il ne faut pas considérer comme formant une unité strictement indivisible la maison d'habitation, les meubles meublants et, de plus, s'il y a une exploitation agricole, les terrains que l'occupant de la maison exploitait personnellement, pour son propre compte, le matériel agricole et les animaux attachés à la maison (lees) : culture. Il ne paraît point la section que le droit de reprise réglé par l'article 4 doive s'exercer d'une façon différente des

droits d'usufruit réglé par l'article 2. Les principes à suivre à cet égard sont posés par l'article 1, 11, 6 de la loi du 20 novembre 1896 » (Pasinomie 1900, blz. 285, 1e kol.) zonder dat er op dat punt opmerkingen werden gemaakt;

Aangezien het recht van overname ongetwijfeld op die wijze geïnterpreteerd en toegepast moet worden,

Aangezien de vraag tot overname, in die omstandigheden, als ontvankelijk en gegrond voorkomt;

Om deze redenen :

De Rechtbank, recht doende op tegenspraak, alle verdere en strijdige besluiten van de hand wijzende als ongegrond, wijst de vordering strekkende tot verdeling en voorafgaandelijke likwidatie af, zegt voor recht dat verweerster Rachel de Geeter de voorwaarden vervult om de overname der hoger beschreven onverdeelde goederen te verwezenlijken;

Stelt dienvolgens de Heer De Waele, notaris te St Maria Horebeke aan om gezegde voorschreven goederen te schatten, zulks mits naleving van artikelen 315, 317 van het Wetboek van Burgerlijke rechtspleging, om na neerlegging van zijn verslag door partijen te worden besloten en door de rechtbank gevonnist als naar recht;

NOOT: Het bovenstaande vonnis bestrijdt een gevestigde rechtspraak en rechtsleer. Zie o.m.: Cassatie 8 Maart 1928, Pas. 1928, I, 105; Rb. Turnhout 6 Januari 1944, Tijdschrift voor notarissen, 1944, 95, met noot van Prof. Rens. Vgl. ook Rb. Oudenaarde, 12 Juni 1946, R.W. 1947-1948, 575.

BIBLIOGRAPHIE

Prof. Mr J. M. VAN BEMMELEN: *Achter tralies. Verdwijnt de gevangenis?* — Amsterdam, I.V.I.O.-uitgave, 1948, 16 blz.

Gelegenheid tot het schrijven van deze kleine, maar belangwekkende brochure was het rapport, einde 1947 verschenen, van de Nederlandse « Commissie uitbouw gevangeniswezen ». Het oordeel dezer commissie luidde dat het kampstelsel de voorkeur verdient boven de gevangenis.

De bekende Leidse criminoloog, Professor Mr J. M. Van Bemmelen, die ook in ons land gunstig bekend staat als de grote vijand van de doodstraf, juicht van harte dit voorstel toe. Hij schetst in deze brochure, uitgegeven door de Stichting voor Volksontwikkeling I.V.I.O. (A.O. 189) het ontstaan der gevangenis sinds het eerste Amsterdamse tucht- en rasphuis van 1595, dat het voorbeeld is geworden voor geheel Europa. In die tijd echter diende de gevangenis hoofdzakelijk om de mensen op te bergen, totdat zij berecht werden, niet als doel. Het zou nog tot het einde van de 18e eeuw duren, aler de gevangenis de voornaamste aller strafmiddelen zou worden. Na de Franse tijd zijn de gevangenis — evenals thans — overvol.

Maar de verlichtingsdenkbeelden van het einde der 18e eeuw en in het begin der 19e eeuw hadden er toe geleid dat er een optimistische stroming was ontstaan, die de misdadige mens zedelijk wilde verbeteren. Toen de gevangenis het strafmiddel bij uitnemendheid werd, kwam er ook onmiddellijk verschil van mening over de wijze, waarop deze moest ingericht worden: cel of gemeenschap.

Schrijver bespreekt dan de eerste celgevangenis van 1790 in Pennsylvania, de oprichting in 1823 van het Nederlandse Genootschap tot Zedelijke Verbetering der

Gevangenen, de eerste celgevangenis in Nederland in 1850, het nationaal strafwetboek van 1886, met invoering van het cellulaire stelsel voor alle volwassenen, voor zover zij een straf kregen korter dan vijf jaren. De langere straffen werden na de eerste vijf jaar te Leeuwarden door de mannen in gemeenschap uitgezeten, terwijl de vrouwen in een aparte afdeling van de Rotterdamse gevangenis werden gezonden. Vervolgens schetst hij het steeds milder wordend strafstelsel sinds het einde der 19e eeuw: het speciale regime ingevoerd voor de kinderen en jeugdigen, de voorwaardelijke veroordeling, de z.g. mitigatie van het celstelsel, de psychopatenwetten, de steeds verder gaande selectie en differentiatie, de recidivistenwetgeving en de kort gestraften. Heeft dit nu geleid tot vermeerdere der criminaliteit? De oorlogsjaren uitgezonderd, in het geheel niet. Professor Van Bemmelen voorspelt dan ook dat de celstraf op de lange duur zal verdwijnen. De sombere gebouwen, midden in onze grote steden, zowel de koepels als de stergevangenis met hun eindeloze rijen van cellen, zullen binnen een eeuw tot het verleden behoren. Zij zullen worden afgebroken en de grond zal nuttiger gebruikt worden. In de plaats daarvan zullen de kampgevangenis komen: de oorlog heeft ons daar nu eenmaal mee vertrouwd gemaakt. Kampen hebben, mits goed ingericht, enorme voordelen: hun aspect is vriendelijker en menselijker; licht en lucht kunnen er gemakkelijker doordringen; zij geven meer mogelijkheid tot aanpassing aan de maatschappij. Groepen van gevangenen kunnen op het land werken en kunnen ook in naburige bedrijven en fabrieken worden tewerkgesteld. In bepaalde kampen zullen wij er naar streven om de gevangenen te brengen tot een vrij grote mate van zelfregering: met dit stelsel hebben de Amerikanen reeds goede resultaten bereikt (in het bijzonder de George Junior Republic). Verder zullen wij er moeten toe komen om aan zekere categorieën gevangenen regelmatig verlof te verlenen — mits waarborg van terug te keren — om de band met vrouw en kinderen niet te veel te verbreken. Verder zou de arbeid der gevangenen evenredig als een gewone arbeider moeten betaald worden, mits afhouding van de onderhoudskosten en betaling van het loon aan het gezin. Dit zal de gevangene het gevoel geven dat hij zelf zijn gezin onderhoudt; op die wijze gaat het contact met het eigen gezin en de maatschappij niet verloren.

Voor de velen, die steeds het bestaande als vanzelfsprekend aanvaarden en menen dat het gevangenisstelsel de bekroning is van een eeuwenlange strijd tegen de middeleeuwse inhumane straffen, en die onze tijd niet kunnen zien in zijn historische bepaaldheid, zullen deze gedachten wellicht vreemd aandoen. Professor Van Bemmelen beziet het hele probleem echter zeer realistisch. Hij erkent dat de straf altijd een uitdrukking moet blijven van morele afkeuring, maar hij streeft er naar opdat de gevangenis in de toekomst een heel ander uiterlijk zouden hebben en de gevangenen meer contact zouden behouden met de maatschappij. Hij komt vrijwel tot dezelfde conclusie, waartoe de grote gevangeniskenner in Engeland, M. Hamblin Smith, die in zijn boekje van 1934: *Gevangenis en een zich wijzigende beschaving* (Prisons and a changing civilisation) zegt: « Wij zijn geneigd ons te schamen over onze gevangenis. Het moet ongezond zijn voor de maatschappij om instituten te bezitten, waarover zij zich schaamt. Dit is echter onvermijdelijk, zolang wij voortgaan met de blaam alleen te leggen op de gevangenen zelf. Deze houding is echter niet noodzakelijk en kan gewijzigd worden. Onze gevangenis moeten instellingen worden voor een morele regeneratie. »

L. Th. MAES.

BALIELEVEN

De Advocaat en de Fiscus

VERBOND DER BELGISCHE ADVOCATEN

Hieronder delen wij de tekst mede van een rondschrijven, dat door de voorzitter van het Verbond der Belgische Advocaten aan de leden werd verzonden betreffende het zo actueel vraagstuk van de fiscale verplichtingen van de advocaat:

Geachte Confrater,

De onderhandelingen die we gevoerd hebben, de HH. Stafhouders van Brussel, Gent, Luik en ik zelf, met de Heer Minister van Financiën, hebben geleid tot het formeel akkoord van deze laatste over de gelijkstelling ten opzichte van het belastingcijfer der georganiseerde vrije beroepen met de bezoldigden.

Deze gelijkstelling zal door de Heer Minister aan het Parlement voorgesteld worden binnen het kader der in voorbereiding zijnde nieuwe fiscale maatregelen; daarenboven is een wetsvoorstel van parlementair initiatief heden neergelegd.

Indien deze hervorming verwezenlijkt is kunnen wij ons niet onttrekken aan de toepassing der nieuwe controlemaatregelen voorzien voor 1 Februari aanstaande, op voorwaarde, in de toepassing dezer, de regelingen te zien treffen die aangewezen zijn.

Aldus is het namelijk volgens ons onontbeerlijk dat:

1° de lopende algemene onkosten principieel zouden aanvaard worden zonder andere rechtvaardiging als hun vermelding, uitzondering gemaakt voor de buitengewone posten;

2° de door de advocaat betaalde sommen voor levensverzekering, pensioen, enz. en die zouden gerechtvaardigd zijn, bij de algemene onkosten zouden mogen geboekt worden;

3° de voorschotten in het dagboek ingeschreven niet aangezien worden als ontvangsten of verworven inkomsten;

4° de voor derden geïncasseerde sommen slechts zouden in het dagboek geschreven worden als in orde-rekening en zonder dat de naam der begunstigden dient aangeduid. In deze veronderstelling zal de rechtvaardiging ervan slechts eventueel, indien de Administratie haar eist, geleverd worden aan de H. Stafhouder.

In de loop van een vergadering op Donderdag 22 Jan. gehouden met de heren Stafhouders van het land, werd beslist enerzijds de onderhandelingen voort te zetten ten einde van de Heer Minister van Financiën de schriftelijke bevestiging van zijn akkoord te bekomen; anderzijds de hierboven aangehaalde wijzigingen en regelingen te doen aanvaarden.

Indien voldoening gegeven ware aan deze verscheidene punten, zou niets de toepassing van heden af, van de wet van 20 Augustus 1947 beletten, daar dit slechts zijn praktische uitwerking zou hebben op 1 Januari 1949.

Onze houding is dus de volgende:

De voorlopige aanvaarding der door de wet van 20 Augustus 1947 voorziene maatregelen zou dus ondergeschikt zijn aan de bevestiging van de belofte van de Heer Minister, door zijn verdere uitvoering en door de werkelijke herstelling vóór 1 Januari 1949 der gelijkheid door de wetgever.

In geval de belofte niet uitgevoerd wordt of de gelijkheid niet hersteld vóór 1 Januari 1949, zal van nu af gepreciseerd worden dat wij onze vrijheid tot handelen zullen hernemen.

Wat betreft de controlemaatregelen, zij zelf voor-

lopig aanvaard onder het hogervermeld voorbehoud, zou er moeten verstaan worden dat deze zouden moeten uitgelegd worden volgens de onder nummers 1 tot 4 hierboven aangehaalde modaliteiten.

Wij zetten heden onze onderhandelingen voort en bestuderen de mogelijkheid voor te stellen de taxatie te doen door overeengekomen sommen, stelsel dat de aandacht getrokken heeft en de gunst verworven van een groot aantal onzer confraters.

Wij roepen overigens de Algemene Raad van het Verbond in vergadering bijeen voor Zaterdag 31 dezer, te 3 uur, in het Gerechtshof van Brussel, en wij nodigen de Heren Stafhouders van al de Belgische Balies uit om hen op de hoogte te houden en hen te verzoeken ons de definitieve inlichtingen en onderrichtingen te verstrekken die zij geschikt zullen achten.

Aanvaard, Geachte Confrater, de betuiging mijner verkleefde gevoelens.

De Voorzitter, A. LILAR.

Hieronder volgt de dagorde die eenparig gestemd werd door de Algemene Raad van het Verbond der Belgische Advocaten in vergadering met de Heren Stafhouders van het land op 31 Januari 1948.

De Algemene Raad van het Verbond der Belgische Advocaten, in vergadering met de Heren Stafhouders van het land:

neemt akte van de belofte gedaan door de Heer Minister van Financiën, vanaf 1 Januari 1949 de gelijkstelling te verzekeren, ten opzichte van de belasting, der disciplinair georganiseerde vrije beroepen met de bezoldigden en de loontrekkenden;

oordeelt de toepassing aanvaardbaar, vanaf 1 Februari 1948, der strengere controlemaatregelen, op voorwaarde de belofte te zien verwezenlijken voor 1 Januari 1949 t.t.z. voor de taxatie der beroepsinkomsten van het jaar 1948;

meent met eenparigheid dat in het kader der nieuwe maatregelen:

1° de lopende algemene onkosten, uitzondering gemaakt voor de buitengewone posten, moeten aanvaard worden zonder andere rechtvaardiging als hun vermelding in het dagboek;

2° de door de advocaat betaalde sommen voor levensverzekering en pensioen, en waarvan het bewijs geleverd werd, in de algemene kosten mogen gebracht worden;

3° de voorschotten in het dagboek geschreven niet mogen aangezien worden als ontvangsten of verworven inkomsten en in orderekening worden gebracht;

4° de voor rekening van derden geïncasseerde sommen in het dagboek niet mogen gebracht worden, dat zij, wat de advocaat betreft, geen beroepsontvangsten daarstellen;

5° wat de erelonen betreft, de naam van de cliënt niet moet vermeld worden in geval het beroepsgeheim zulks moest vergen. In die onderstelling zal de rechtvaardiging eventueel slechts mogen gedaan worden, indien de Administratie ze eiste, aan de Stafhouder der Orde;

suggereert aan de Raden der Orde de leden hunner Balie te willen verzoeken zich te schikken, in de uitvoering van de voorziene maatregelen, naar de hierboven vermelde voorschriften;

verklaart plechtig dat indien voor 1 Januari 1949 de voorziene gelijkheid niet verleend ware langs wetgevende weg, de Balies onmiddellijk hun volledige vrijheid tot handelen zullen hernemen;

wenst eindelijk dat ten spoedigste de mogelijkheid

worde onderzocht in de plaats van de voorziene plage-rige controlemaatregelen het practischer en eenvoudiger stelsel te zien in voege treden van een individueel vast accoord, watgene tegelijkertijd aan de Administratie en de belastingschuldige tijdverlies en nutteloos formalisme zou besparen.

WETGEVING

BESLUIT VAN DE REGENT van 23 Januari 1948 tot oprichting van een commissie voor de herziening van de wets- en reglements-bepalingen op de rechterlijke inrichting.

VERSLAG AAN DE REGENT

Monseigneur,

De wetsbepalingen betreffende de rechterlijke inrichting van het Rijk liggen thans verspreid in talrijke wetten en deze verspreiding van de teksten veroorzaakt moeilijkheden nopens hun interpretatie en schaaft een goede rechtsbedeling.

Een eenvoudige samenschakeling van de teksten, ofschoon zij een wenselijk minimum is, lijkt onvoldoende en sommige punten moeten worden herzien, omgewerkt en aangevuld.

Echter, daar het uitwerken van een wetsontwerp, waarbij gans de wetgeving betreffende de hoven en rechtbanken, de magistraten, advocaten, griffiers, pleitbezorgers en deurwaarders zou gecodificeerd worden, niet alleen wetenschappelijke kennis, maar tevens ondervinding vanwege de opstellers van die teksten vereist, blijkt het nodig en onontbeerlijk het advies in te winnen van de meest gezaghebbende leden van onze rechterlijke inrichting.

Op 22 Januari 1853 legde mijn voorganger, de heer Ch. Faider, die voor een zelfde toestand stond, aan Z. M. Koning Leopold I, een ontwerp van koninklijk besluit voor tot oprichting van een commissie voor de herziening van de wets- en reglements-bepalingen op de rechterlijke inrichting.

Ik heb mij door dit koninklijk besluit laten leiden om U een ontwerp tot oprichting van een gelijkaardige commissie voor te leggen.

Ik heb de eer te zijn.

KONINKLIJK BESLUIT

Karel, Prins van België, Regent van het Koninkrijk,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, Heil.

Overwegende dat de wetsbepalingen betreffende de rechterlijke inrichting thans verspreid liggen in talrijke wetten en dat deze verspreiding van de teksten interpretatiemoeilijkheden veroorzaakt en een goede rechtsbedeling schaaft;

Overwegende dat een eenvoudige samenschakeling der teksten ofschoon zij een wenselijk minimum is, onvoldoende lijkt en dat sommige punten moeten worden herzien, omgewerkt en aangevuld;

Overwegende dat een eenvoudige samenschakeling der teksten, codificering van de gehele wetgeving betreffende de hoven en rechtbanken, de magistraten, advocaten, griffiers, pleitbezorgers en deurwaarders, er aanleiding bestaat om het advies in te winnen van personen die terzelfdertijd wetenschappelijke bevoegdheid en ondervinding daartoe bezitten;

Op de voordracht van de Minister van Justitie,

Wij hebben besloten en Wij besluiten:

Artikel 1. Bij het Ministerie van Justitie wordt een commissie opgericht, belast met de herziening, de omwerking en de aanvulling van de wets- en reglements-bepalingen op de rechterlijke inrichting.

De commissie zal bestaan uit:

- 1° Een subcommissie der hoven en rechtbanken;
- 2° Een subcommissie der militaire rechtscolleges;
- 3° Een subcommissie der balies;
- 4° Een subcommissie der pleitbezorgers en deurwaarders.

Een subcommissie der werkrechtshouders zal kunnen worden ingesteld bij een ministerieel besluit dat tegelijk door de Minister van Justitie en de Minister van Arbeid en Sociale Voorzorg zal worden genomen.

Art. 2. § 1. Worden benoemd tot lid van die commissie:

- 1° De heer eerste-voorzitter van het Hof van Verbreking en de heer procureur-generaal bij dit Hof;
- 2° De heren eerste-voorzitters van de Hoven van Beroep en de heren procureurs-generaal bij deze Hoven;
- 3° De heer eerste-voorzitter van het Militair Gerechtshof en de heer auditeur-generaal bij dit Hof;
- 4° De heer voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel en de heer procureur des Konings bij deze rechtbank;
- 5° De heren vrederechters van het 2° kanton Brussel en van het 1° kanton Schaarbeek;
- 6° De heren stafhouders van de Orde der advocaten bij het Hof van Verbreking en van de Orden der Advocaten bij de Hoven van Beroep;
- 7° De heren hoofdgriffiers van het Hof van Verbreking, van de Hoven van Beroep en van het Militair Gerechtshof en van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel; De heren griffiers van de vrederechten van Brussel 2° kanton en van Schaarbeek 1° kanton;
- 8° De heren voorzitters van de tuchtkamers der pleitbezorgers bij de Hoven van Beroep;
- 9° De heren syndici der deurwaarders bij de rechtbanken van eerste aanleg te Brussel, Gent en Luik.

§ 2. Worden aangeduid om deel uit maken van:

- 1° de subcommissie der hoven en rechtbanken, de magistraten en griffiers vernoemd bij de nrs 1, 2, 4, 5, 7 van § 1 van het onderhavig artikel;
- 2° de subcommissie der militaire rechtscolleges, de magistraten vernoemd bij de nrs 1 en 3 van § 1 van het onderhavig artikel en de heer griffier van het Militair Gerechtshof;

- 3° de subcommissie der balies, de heren stafhouders vernoemd bij nr 6 van § 1 van het onderhavig artikel;
- 4° de subcommissie der pleitbezorgers en deurwaarders, de heren syndici vernoemd bij de nrs 8 en 9 van § 1 van het onderhavig artikel;

§ 3. De commissie zal voorgezeten worden door de heer eerste-voorzitter van het Hof van Verbreking, met als plaatsvervanger de heer procureur-generaal bij dit Hof;

De heer voorzitter zal de voorzitters en plaatsvervangende voorzitters van de subcommissies aanduiden. Hij zal deze subcommissies te allen tijde zelf mogen voorzitten.

§ 4. Het secretariaat zal worden waargenomen door de ambtenaars van het bestuur der wetgeving en door de bij dit bestuur gedetacheerde substituut procureurs des Konings, die de rechterlijke inrichting van het rijk in hun bijzondere bevoegdheid hebben.

Art. 3. De commissie en de subcommissies zullen ieder lid van de rechterlijke inrichting kunnen raadplegen.

Art. 4. De commissie zal iedere maand voltallig vergaderen in het Ministerie van Justitie en zal maande-

lijks een staat over de vordering van haar werkzaamheden bij het Ministerie van Justitie indienen.

De commissie zal binnen de termijn van één jaar een voorontwerp van wet op de rechterlijke inrichting van het rijk aan de Minister van Justitie voorleggen.

Art. 5. De mandaten van lid en secretaris van de commissie worden kosteloos waargenomen. Hun verplaatsings- en verblijfskosten worden hun terugbetaald overeenkomstig het besluit van 28 Maart 1946. De secretariaatskosten worden gedragen door de begroting van het departement van Justitie.

Gegeven te Brussel, de 23e Januari 1948.

MEDEDELINGEN

VERZAMELDE GESCHRIFTEN VAN WIJLEN PROF. MR PAUL SCHOLTEN

Op 2 Mei 1946 overleed, aan boord van een schip op weg naar Canada, Prof. Mr Paul Scholten, in leven hoogleraar aan de universiteit te Amsterdam en ongetwijfeld een der grootste Nederlandse rechtsgeleerden dezer eeuw.

Geboren op 26 Augustus 1875 te Amsterdam, promoveerde hij aan de universiteit dezer stad in 1899 met een proefschrift: «Schadevergoeding buiten overeenkomst en onrechtmatige daad». In September 1906 werd hem, wegens ziekte van zijn leermeester Prof. Houwing het tijdelijk lectoraat in het burgerlijk recht en de burgerlijke rechtsvordering aan dezelfde universiteit opgedragen. Intussen was van zijn hand in 1905 de vierde druk van het Zakenrecht van Asser's «Handleiding tot Beoefening van het Nederlands burgerlijk recht» verschenen.

Op 1 Januari 1907 werd Scholten mede-redacteur van het bekende *Weekblad voor Privaatrecht, notarisambt en registratie* (W. P. N. R.) en werd in hetzelfde jaar tot hoogleraar in het Romeins recht benoemd. Drie jaar later volgde hij prof. Houwing op als hoogleraar in het burgerlijk recht en de burgerlijke rechtsvordering; in 1914 werd hem het onderwijs in de encyclopedie van het recht toevertrouwd, welk vak hij doceerde tot in 1921. In 1927 gaf hij het burgerlijk procesrecht op en onderwees in de plaats daarvan de wijsbegeerte van het recht. Deze laatste tak van wetenschap bleef hem toe, vertrouwd tot in 1945, jaar, waarin hij het hoogleraarsambt, wegens het bereiken van de zeventigjarige leeftijd, vaarwel moet zeggen.

Als schrijver is prof. Scholten uiterst vruchtbaar geweest. De bibliografie van zijn publicaties beslaat niet minder dan 25 bladzijden; zij werd samengesteld door Mr. R. J. Polak en uitgegeven gelijktijdig met de toespraken, die op 25 October 1945 ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar werden uitgesproken.

Zijn meesterwerk is het Algemeen Deel tot Asser's Handleiding, verschenen in 1932 en in tweede druk in 1934, waarvan Prof. Van Dievoet getuigt: «dat het de merkwaardigste en tevens volledigste Nederlandse studie over de methode van het privaatrecht is.»

Sommige van zijn publicaties zijn niet meer te vinden, andere zijn over verschillende tijdschriften en over talloze publicaties verspreid, nog andere werden tot op heden niet gedrukt, zoals «Het Recht van het recht» en «Het spel in het recht».

De aankondiging van de uitgeversmaatschappij Tjeenk Willink te Zwolle, dat bij voldoende deelneming eerlang de *Verzamelde Geschriften* van wijlen Prof.

Scholten bij haar zullen verschijnen, is dan ook ten zeerste te begroeten. De verzamelde geschriften zullen uit vier gebonden delen bestaan van elk ongeveer 400 blz., waarin ook de nagelaten studies worden opgenomen. Mr. G. J. Scholten, Mr. Y. Scholten, en Prof. Mr H. Bregstein verzorgen de samenstelling ervan.

Door deze publicatie zal buiten de Asser-serie bijna het gehele werk van prof. Scholten praktisch voor iedereen bereikbaar zijn. Zoals Prof. Bregstein het zeer juist zegt: «Lezing en herlezing van hetgeen hij schreef werkt steeds verhelderend, verschaft verdiept inzicht en bovenal werkt vormend op onze geest. Er is nauwelijks één opstel van zijn hand, dat verouderd is.»

Mocht ook in België het werk van Prof. Scholten meer bekend geraken!

P. J.

TIJDSCHRIFTEN

Nederlands Juristenblad. — Jaargang 1948, afl. 5 van 31 Januari 1948. — Mr. Peters, Enige opmerkingen naar aanleiding van het Ontwerp van de wet op de Economische delicten. — Mr. E. Brongersma, De in-trekking van het besluit beperking rechtsverkeer. — Mr. C. A. Rutgers, Nogmaals het «Pro Deo-vraagstuk». — R. H. De Vries, Echtscheiding, Levensverzekering en Successierecht. — Mr. J. W. Van der Zanden, De Zondag in art. 14 Rv. — Mr. R. Salomon, Engelse rechtstermen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie. — Nr 4019. — 31 Januari 1948. — Mr. A. Van Oven, De effectenregistratie als middel tot rechtsherstel. — E. A. J. W. Gefken, door een Oud-Leerling. — Prof. Mr. J. Eggens, Prof. Ph. A. N. Houwing, Zekerheid omtrent het recht, en Mr. G. de Grooth, Enige beschouwingen over de conflicten tussen rechtszekerheid en levend recht.

Journal des Tribunaux. — Nr 3754 van 1 Februari 1948. — Raoul Debacker, Les agents d'affaires parasites et véreux. — Edgar De Keersmaecker, Oscar Van Kesbeek. — Raymond Devroye, L'élaboration du Droit international aérien.

Vlaamse Juristen,

abonneert U

op het

“Rechtskundig Weekblad”